

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání,
Humanitní vědy se zaměřením na vzdělávání

**MOTIVY POKORY A CHUDOBY V PRÓZÁCH
JAROSLAVA DURYCHA**

**THE MOTIVES OF SUBMISSION AND POVERTY
IN PROSES OF JAROSLAV DURYCH**

Bakalářská práce: 12-FP-KČL-B-05

Autor:

Jana Dušková

Podpis:

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
64	0	8	0	24	1

V Liberci dne: 21. 4. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Dušková**
Osobní číslo: **P10000338**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Motivy pokory a chudoby v prózách Jaroslava Durycha**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je odhalení významově-etického potenciálu vybraných motivů v prozaických dílech - Tři dukáty (1919), Obrazy (1922), Tři troničky (1923), Sedmikráska (1925). Požadavky na tuto práci jsou prostudování primární a sekundární literatury. Metody, které budou v práci použity, jsou stylová analýza a interpretace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FOUSEK, Michal. K úvodu do četby Jaroslava Durycha. In Proglas. 1993, roč. 4, č. 2, s. 61-62.

HOJDA, Jan. Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. ISBN 978-80-7272-250-1.

Kol. autorů. Bloudění časem a prostorem: Jaroslav Durych známý i neznámý. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. 403 s. ISBN 80-7041-661-0.

Kol. autorů. Jaroslav Durych: život, ohlasy, soupis díla a literatury o něm. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2000. 788 s. ISBN 80-7108-162-0.

HOLÝ, Jiří, et al. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2008. 1072 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

MAREŠ, Jan. O sebevědomí srdcí a o sebevědomí zbraní. In Česko-bavorské výhledy. 1993, roč. 4, č. 3, s. 4.

MED, Jaroslav. Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha. In Spisovatelé ve stínu. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 75-79. ISBN 80-7178-939-9.

NOVOTNÝ, Vladimír. Desátá sedmikráska. In Mladá fronta Dnes. 1993, roč. 4, č. 44, s. 11.

PUTNA, Martin C. Jaroslav Durych: svazky úvah a studií. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. 114 s. ISBN 978-80-7215-212-4.

STROHSOVÁ, Eva. Jaroslav Durych: pokus o portrét. In Česká literatura. 1991, roč. 93, č. 2, s. 132-144.

TRÁVNÍČEK, Mojmír. Jak vykvetla sedmikráska. In Proglas. 1993, roč. 4, č. 1, s. 66-67.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Eva Štědroňová, CSc.

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Motivy pokory a chudoby v prózách Jaroslava Durycha
Jméno a příjmení autora: Jana Dušková
Osobní číslo: P10000338

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 21. 4. 2013

Jana Dušková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Evě Štědroňové, CSc., za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek a vstřícný přístup při psaní této práce.

ANOTACE

Předmětem bakalářské práce je rozbor vybraných próz spisovatele Jaroslava Durycha. Cílem práce je odhalení významově etického potenciálu dvou motivů, chudoby a pokory, v prozaických dílech – *Tři dukáty* (1919), *Obrazy* (1922), *Tři troničky* (1923) a *Sedmikráska* (1925). Pracujeme s Durychovou tvorbou, která spadá do dvacátých let 20. století. Téma je zpracováno na základě prostudování příslušné primární a sekundární literatury, následné stylové analýzy a interpretace zvolených děl.

KLÍČOVÁ SLOVA

Bůh, chudoba, Jaroslav Durych, krásná chudá zbožná dívka, pokora

ANNOTATION

Subject of the bachelor thesis is an analysis of selected prose texts by writer Jaroslav Durych. Aim of my thesis is to unveil a significantly-ethical potential of two themes – poverty and humbleness in prosaic works – *Tři dukáty* (1919), *Obrazy* (1922), *Tři troničky* (1923) and *Sedmikráska* (1925). We are working with Durych's works, which date from the 1920`s. The topic has been elaborated after a study of primary and secondary literature, followed by interpretation of chosen works and style analysis.

KEYWORDS

God, poverty, Jaroslav Durych, beautiful poor faithful girl, humbleness

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 JAROSLAV DURYCH	10
2.1 STRUČNÝ ŽIVOTOPIS A TVORBA	10
2.2 JAROSLAV DURYCH V ČESKÉ LITERATUŘE	13
2.3 JAROSLAV DURYCH A LITERÁRNÍ UMĚLECKÉ SMĚRY	15
2.3.1 <i>Jaroslav Durych expresionistou</i>	15
2.4 JAROSLAV DURYCH A SPOLEČENSKO-POLITICKÉ POZADÍ	18
2.4.1 <i>Doba zvratů</i>	18
2.4.2 <i>Durychovy vize o novém československém státu</i>	20
3 SEZNÁMENÍ S INTERPRETOVANÝMI PRÓZAMI	23
3.1 SEDMIKRÁSKA (1925)	23
3.2 TŘI DUKÁTY (1919)	24
3.3 TŘI TRONÍČKY (1923)	25
3.4 OBRAZY (1922)	26
4 FAKTA K UCHOPENÍ DURYCHOVY FILOZOFIE	28
4.1 DURYCHŮV UNIVERZÁLNÍ PRINCIP	29
4.2 DURYCHŮV BŮH	30
4.3 PUTOVÁNÍ A NABYTÍ SNU JAKO REALITY ANEB	31
INICIACE MUŽE SKRZE DURYCHOVU SVATOU ŽENU	31
5 MOTIV CHUDOBY	33
5.1 VARIABILNOST MOTIVU CHUDOBA	33
5.1.1 <i>Chudoba jako podmínka k soužití s Bohem</i>	34
5.1.2 <i>Chudoba proletářsky laděná</i>	35
5.1.3 <i>Chudoba aneb symbol širokého srdce</i>	36
5.1.4 <i>Adorace prostého prostředí</i>	37
5.2 DURYCHOVA PROSTÁ ŽENA	37
5.2.1 <i>Durychovo ztvárnění chudé ženy, mariánské prvky</i>	38
5.2.2 <i>Bytostná chudoba a podoby, jichž nabývá</i>	39
5.2.3 <i>Chudoba v podobě osiřelosti, vydědění, ztráty původního prostředí</i>	43
5.2.4 <i>Prostý dívčin pokoj jakožto místo naplnění</i>	44
5.2.5 <i>Atributy květin prisuzované dívkám, šat dokreslující dívčinu chudobu a symbolika barev</i>	45
5.3 VÝZNAM ALMUŽNY	47
5.4 ODVRÁCENÁ TVÁŘ CHUDOBY	49
6 MOTIV POKORY	53
6.1 VARIABILNOST MOTIVU POKORA	53
6.1.1 <i>Pokora ve smyslu přijetí dané situace</i>	56
6.2 ODVRÁCENÁ TVÁŘ POKORY	58
7 ZÁVĚR	60
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	62
8.1 PRIMÁRNÍ LITERATURA	62
8.2 SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	62
8.3 SEZNAM OBRÁZKŮ	64

1 ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma zaměřující se na literární tvorbu Jaroslava Durycha, konkrétně na jeho rané prózy z dvacátých let. Daného autora jsem si vybrala především pro jeho jedinečný způsob vnímání zvolených motivů, jimiž jsou pokora a chudoba. V dané volbě mě utvrdilo i nedostatečné zpracování spisovatelovy rané tvorby, která je silně zastíněná díly z let následujících. Práci pojmám jako výzvu proniknout hlouběji do filozofického myšlení tohoto spisovatele, porozumět mu a následně se pokusit o detailní analýzu vybraných motivů.

V jednotlivých kapitolách nejprve přiblížíme Jaroslava Durycha jako osobnost, dále pak jako katolicky píšícího spisovatele, což paralelně souvisí s jeho tvorbou a myšlením, které se v ní odráží. Po teoretickém uvedení do této problematiky, kterou považuji za velice důležitou nejen pro prvé seznámení se spisovatelem, ale především pro pochopení jeho přesvědčení, přejdeme ke stěžejní části bakalářské práce. Nejprve se budeme stručně věnovat poetice vybraných děl a posléze přistoupíme k jejich rozboru. Za pomoci dvou metod, stylové analýzy a interpretace textu, si kladu za cíl odkrýt významově etický potenciál zvolených motivů v prozaických dílech – *Tři dukáty* (1919), *Obrazy* (1922), *Tři troničky* (1923) a *Sedmikráska* (1925). Důvodem volby těchto próz je fakt, že sledované motivy se objevují téměř ve všech zmiňovaných textech.

K výkladu jsem si zvolila průřezový postup napříč zvolenými texty. Motivické zpracování se ve velké míře prolíná s rovinou křesťanskou, jež je pro Durycha, šířitele katolictví, neodmyslitelnou součástí. Je propojena s vybranými motivy, proto i jí budu v rámci motivů pokory a chudoby věnovat pozornost. Rozbor výskytů těchto tematických prvků doplním ukázkami a komentáři k vybraným úryvkům. Při hodnocení motivů rovněž zohledním cenné názory literární kritiky.

V této počáteční fázi docházím k předpokladu, že se při interpretaci mnohem více setkáme s motivem chudoby než s pokorou. Obdobně se domnívám, že chudoba bude autorem více dokreslována a bude nabývat větší variabilnosti. Což odvozují z přesvědčení, že s chudobou se setkáváme denně. Obklopuje nás, upozorňuje na sebe a čím dál více se v různých podobách stává součástí naší reality. Kdežto pokora je jakýmsi způsobem skrytá. Je duchovně ovlivněna a rovněž tak pojmána. S postupující devalvací náboženství se vytrácí její křesťanský význam. Pokora je skromná, měla by být v nás, v našem nitru. Člověk o pokoře nemluví, ale žije tak. Tuto hypotézu se budu

rovněž snažit potvrdit či vyvrátit.

V bakalářské práci, ačkoli to není zcela její náplní, považuji za podstatné zohlednit i odvrácenou tvář těchto motivů, tedy pýchu a materiální bohatství, které jsou s oběma motivy v blízkém vztahu a úzce spolu souvisí. Kde se nevyskytuje jedno, zaplní místo druhé, což je předpoklad vyvozený na základě znalosti tzv. černobílého vidění typického právě pro tvorbu Jaroslava Durycha.

Za stěžejní texty k detailnímu uchopení tématu považuji především práce Martina C. Putny, a to studii *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií* vydanou v nakladatelství Torst v roce 2003 a také publikaci *Česká katolická literatura 1918–1945* vydanou roku 2010 ve stejném nakladatelství, v níž autor věnuje Jaroslavu Durychovi rozsáhlou samostatnou kapitolu. Velmi inspirativní je pro mě i publikace Jaroslava Hojdy, která vyšla o rok později pod názvem *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu* v nakladatelství Dauphin. Záměrně nevyužiji téměř žádných publikací či článků Václava Durycha, syna spisovatele, neboť jeho texty se zdají být ovlivněny jeho subjektivním postojem k otci.

2 JAROSLAV DURYCH

2.1 STRUČNÝ ŽIVOTOPIS A TVORBA

Obrázek 1 Jaroslav Durych

Jaroslav Durych, prozaista, esejista a dramatik, se narodil 2. 12. 1886 v Hradci Králové. Rodina pocházela z rodu brusičů drahokamů. Otec, Václav Durych, byl žurnalistou, překladatelem poezie a sepisovatelem vlastivědných poznatků. Rodiče mu brzy zemřeli a Jaroslav byl vychováván příbuzenstvem. V roce 1898 se jej ujala babička, matka jeho zesnulého otce, s podmínkou, že se po studiu na gymnáziu Jaroslav vydá na teologii a stane se knězem.

Osobnost babičky a předčasná smrt jeho matky byly faktory, které na něho velice zapůsobily. Tyto dvě ženy zaujímaly v jeho životě výsadní postavení, což je patrné i v Durychových prózách dívčího cyklu, konkrétně v kultu *chudé zbožné dívky*.

Spisovatelovy cesty však směřovaly jinam, po studiu lékařské fakulty v Praze se stal vojenským lékařem (doktorát 1913). Působil ve Vídni i po dobu války. Dále pak v Olomouci a v Praze, kde nabyl hodnosti lékaře plukovníka. Od roku 1939 pracoval již jako civilní lékař. Podnikl několik studijních cest, které mu poskytly materiál např. pro román *Bloudění* (1929), ale psal i mnoho cestopisných esejů. Zavítal do severního Německa, Itálie a Španělska. Žil velice pestrým životem. První verše se objevily v revui *Meditace*, poté došlo k odmlčení, které přerušilo knižní vydání povídky *Jarmark života* (1916) a románu *Na horách* (1916), v němž již můžeme spatřovat vlivy expresionismu – vyhocené vidění světa, „*překlenutý ryze náboženskou koncepcí, která staví proti světské bezútešnosti ideu věčnosti.*“¹

Ve dvacátých letech se Durych obrací k lyrice. Mezi první knihy tohoto období patří *Panenky* (1923), kde „*je pro D. typická evokace sladké smyslnosti znásobené*

¹ WIENDL, J.: Jaroslav Durych. In *Slovník českých spisovatelů*. 2. přepr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2005. s. 149.

prostotou a chudobou.“² Ve sbírce *Žebrácké písně* (1925) vystávají obrazy bídy, ale i sociálního protestu, vše je už ale propojeno s existencí božího řádu. „(...) ukazuje pak Durych knihu za knihou své mistrovství, a zpravidla se tu nad reálným světem, postiženým tu naturalisticky, tu visionářsky a prosyceným účastí s trpícím člověčenstvím, klene říše mystická, kde si duše extasí lásky, chudoby, strádání, oběti vybojovává milost nadpřirozenou a spojení s Bohem.“³ Typické pro Durychovu tvorbu těchto let jsou povídky drobného charakteru – *Tři troničky*, 1923; *Tři dukáty*, 1919, *Obrazy*, 1922; *Kouzelná lampa*, 1926; *Nejvyšší naděje*, 1920 apod. Rovněž nemůžeme opomenout rozsáhlejší novelu *Sedmikráska* (1925), která je „založená na splývání světa chudých se světem mystickým; zázračnost se tu však realizuje spíš prolínáním šedivé skutečnosti a báchorky, které vytváří poetickou atmosféru milostného příběhu.“⁴

Jaroslav Durych redigoval časopis *Rozmach* (1923–1927), v němž převážně sám i publikoval, dále pak časopis *Akord* (1928–1933). Jeho nebeletristické texty byly otištěny i v novinách *Na hlubině*, *Tribuna*, *Obnova*, *Cesta* či v *Lidových novinách*. Václav Durych, syn literáta, se v osmdesátých letech rozhodnul tuto knižně nevydanou tvorbu shromáždit a vytvořil tak úctyhodných dvacet dva svazků.

Na konci těchto let začíná Durych směřovat k historické próze, jejímž výsledkem je rozsáhlá románová trilogie *Bloudění* vydaná v roce 1929, dále *Rekviem*, 1930 a *Masopust*, 1938. Ve 30. letech se v něm opět probouzí tendence k obnově náboženských témat (*Děti*, 1934) a propagování katolictví. V poválečných letech se v dílech *Duše a hvězda*, *Boží duha* (posmrtně 1969) obrací zpět k chudobě a člověka spatřuje jako jedince na cestě k Bohu.

Durychova tvorba je rozsáhlá, o čemž vypovídá i množství esejů, publicistických příspěvků, memoárů, cestopisných fejetonů či různých filozofických (Ejhle člověk) i teologických úvah.

² LANTOVÁ, L.: Jaroslav Durych. In *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce I. A-G* 1. vyd. Praha: Academia, 1985. s. 623.

³ NOVÁK, A.: *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. s. 1441.

⁴ LANTOVÁ, L.: Jaroslav Durych. In *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce I. A-G*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. s. 623.

V roce 1937 se Jaroslav Durych přestěhoval natrvalo do Prahy. Se svou ženou Marií měl dvě děti, Václava a Jiřinu (viz obrázek 2). Spisovatel umírá v roce 1962. Pohřben je v Praze – Bubenči.

Obrázek 2 Jaroslav Durych s manželkou Marií a s dětmi Jiřinou a Václavem

2.2 JAROSLAV DURYCH V ČESKÉ LITERATUŘE

Jaroslav Durych je představitelem české katolické literatury a na literární scénu vstoupil kolem roku 1920. Rokem narození patří k autorům generace čapkovské, jež v literatuře debutuje kolem roku 1910 či začíná publikovat až v průběhu první světové války. Jedná se o generaci, která souzní s myšlenkami masarykovské demokracie a prosazuje ji. Durych a jeho komplikovaná filozofie se od ní vzdaluje už od začátků, ale pořád ho s touto generací spojuje cosi „*vyrůstajícího z otřesných válečných zážitků i z rozpadu dosavadních sociálních struktur i morálních hodnot, z pocitu životní absurdity a vykořeněnosti, ze znepokojivých otázek lidské existence.*”⁵

Martin C. Putna ve své studii *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií* představuje Durycha nejprve jako literáta hlásícího se ke třem významným mužům české katolické literární scény, a to k Josefu Florianovi, Jakubu Demlovi a Otokaru Březinovi, kteří byli jeho vzory, což dokládá nejen korespondence s nimi (shrnutá synem Václavem v souboru nesoucím název „*Březinovi, Demlovi, Florianovi*“), ale i studie, které o nich napsal (rovněž shrnuty synem v souboru „*O Březinovi, Demlovi, Florianovi*“). Později se však svými díly, jejich působivostí, silou i přesvědčením zcela vyrovnává zmiňovaným velikanům této literární linie. Jaroslav Durych byl jimi ovlivněn, převzal jejich hodnotový systém a snažil se jej předávat dál.

„*To, co si Durych z Březiny bere, je celkové osobnostní gesto této svrchovanosti, vymykající se všem pokusům o spoutání do systémů a kauzalit. Součástí téhož gesta je úsilí o univerzální platnost uměleckého díla: Je-li dílo univerzální, je katolické (...) Součástí březinovského a pak i durychovského gesta je i dlouhé, předlouhé mlčení jako součást, ano jako výsostný způsob tvorby.*”⁶ Vybraná díla spisovatele Jaroslava Durycha nabývají univerzálních výpovědí. Stejně tak nejednoznačné konce některých próz jsou pro čtenáře mnohdy obtížné k porozumění.

Na názory a postoje Jaroslava Durycha zapůsobil rovněž již zmiňovaný J. Florian, pro jehož tvorbu byl inspirací Léon Bloy, francouzský katolický esejista, prozaik, ale i spisovatel píšící poezii; žijící na přelomu 19. a 20. století. Tudíž i Durychova tvorba obsahuje společné motivy, témata či postoje s Léonem Bloyem.

⁵ STROHSOVÁ, E.: Jaroslav Durych: pokus o portrét. In *Česká literatura*, roč. 39, č. 2, 1991, s. 138.

⁶ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 10–11.

„Z bloyovských topoi⁷ nejvíc bije do očí Durychova nenávist k měšťákovi, střednímu proudu a střední cestě; ke všemu, co není extrémní a absolutní.“⁸ Jediné možné rysy, které jsou měšťákovi přisuzovány, jsou např. pohodlnost, sobeckost, egoismus, lakota, sebestřednost, neschopnost věřit ve vyšší cíl a uznávat jej. Typicky bloyovský je i protikladný postoj k prostému člověku – neskonalá láska k chudobě, stavu Bohem vyvolenému, stavu Bohem žehnanému. Martin C. Putna pokračuje v tematice chudoby dále a všímá si dalšího společného prvku, jímž je autostylizace do prostého jedince, kterým je opovrhováno ze strany majetného člověka.

Příznačně bloyovská je i obliba v líčení drastických scén, v kontroverzních, vyhrocených polemikách a rovněž přesycenost textu vulgarismy. (Putna 2003: 12) Durych však s Bloyem sdílí spíše zálibu v líčení drsných, drastických scén, v popisu mrtvé krajiny, rozpadajících se lidských těl či jejich přetváření se na hliněné nestvůry, nežli ve sklonu k přehnanému užívání hrubých až obscénních výrazů.

S J. Florianem sdílí Durych i obdobný vztah k církvi či papeži. Durych nejčastěji ostře vytýká kněžím, že je pro ně důležité pouze jejich blaho, jejich cíle a vlastní priority, nežli blaho chudých a potřebných. Nejde jim o věci veskrze boží, věčné, sakrální a tedy absolutní, ale o věci hmotné a profánní. Spatřuje v nich zase jen ubohého měšťáka v papežském hábitu, který ctí především své zájmy.

Podle Martina C. Putny se Durych ale od Bloyeho a Floriana také liší, a to např. svou zainteresovaností a zaangażovaností v tomto světě. Dále tvrdí, že s nimi Durych nesdílí ani jejich apokalyptické představy, vize o tomto zkaženém světě. Necítí k němu ani odpor. Snaží se jej však posvětit a očistit od všeho špatného, což spatřujeme již v jeho tvorbě z let dvacátých. O tomto tvrzení bychom ale mohli polemizovat ve spojitosti s některými povídkami ze souboru *Obrazy*.

7

Topoi jsou určité shodné myšlenkové postupy či společná výrazová struktura.

8

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 11.

2.3 JAROSLAV DURYCH A LITERÁRNÍ UMĚLECKÉ SMĚRY

Zařadit tohoto spisovatele k určitému uměleckému směru není snadné, neboť on sám tento *detail* u své tvorby neřešil. Své místo v evropské i české literatuře si už dobyl, nespatořoval však význam řadit se k tomu či onomu “ismu”, jak uvádí Martin C. Putna, sám se mnohdy negativně vyjadřoval i k označení *katolický spisovatel*. Literární historie má však za úkol každého spisovatele *ukotvit* v literatuře, nalézt mu místo, ale i dát jej do kontextu s dobovými uměleckými směry. (Putna 2003: 16)

O to se v Durychově případě pokouší především Jindřich Chalupecký. Nezbytné je uvědomit si, že v době vstupu Durycha na literární scénu se používalo mnoho rozličných uměleckých a směrových charakteristik.

2.3.1 Jaroslav Durych expresionistou

J. Chalupecký přemýšlí nad Durychem a na základě svých úvah přichází s označením – *expresionista*. Ve své knize “*Expresionisté*” (1992) hovoří o primárních představitelích tohoto uměleckého směru, jimiž jsou pro něho Weiner, Deml, Klíma a Hašek, k nim pak na konci publikace přidává ještě jména čtyř mužů – bratři Čapkové, Reynek a Durych, neboť právě tito autoři mají něco společného s hlavními reprezentanty. Putna uvádí, že by se mohlo podle Chalupeckého jednat o něco jako ⁹*expresionistické životní pocity*. Což chápeme jako pocity člověka, který se nemá o co opřít, nemá žádné zázemí či opěrný bod; je plný nejistot plynoucích z rozpadajícího se světa a z vytrácejících se dosavadních platných životních hodnot. Tento chátrající svět je ztvárněn různými postupy, hovořit můžeme o odpudivých či apokalyptických podobách (Obrazy). Tento avantgardní směr je výrazem autorovy duše a jeho vnitřních pocitů, což je příznačné i pro Durycha. Rovněž propojení snu s realitou je patrné u jeho povídek (Obrazy). Durych však většinou hledá z tohoto destruuujícího se světa východisko, což se snaží ukázat ve své tvorbě.

⁹

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 17.

Jako spisovatele – expresionistu – označil Durycha i Jiří Kudrnáč. Martin C. Putna na ně ve své studii navazuje a uvádí tři následující stanoviska, pro něž se Durych řadí k expresionistům, citují:

- 1) „specifický způsob prezentace děje a postav
- 2) dvojedinost extrémně vyhrocené temné nebo světlé vize světa
- 3) vztah ke klasicko-antiklasickému „kyvadlu“ vývoje evropských uměleckých proudů”¹⁰

ad 1) Významným rysem próz je prezentace děje a postav, tedy způsob, jakým to či ono Durych podává: mysticky, tajemně, bez jednoznačného vysvětlení. Durychovi jde o výraz, způsob vyjádření (tedy expresi), jakým vše předává čtenáři. Snaží se jej zasáhnout a vtáhnout do děje, i když to dělá způsobem, který je pro čtenáře mnohdy matoucí, často na úkor logičnosti a dějové srozumitelnosti. Nestačí pouze pozornost, ale je potřeba mít i fantazii a být srozuměn se znalostmi z náboženské tematiky. „Čtenář na každém místě intenzivně cítí, že se na scéně odehrává něco nesmírně dramatického – ale často má problém identifikovat, co se přesně odehrává a jaká je logická souvislost s tím, co se dělo bezprostředně předtím.”¹¹

Tato citace ze studie *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií* je klíčová nejen pro novelu *Sedmikráska*, ale zejména pro soubor povídek *Obrazy*, v němž se čtenář může snáze ztrácet v ději. Předpokladem pro porozumění smyslu, zejména cyklu povídek *Obrazy*, je již zmiňované pozorné vnímání textu a rekonstrukce děje, dointerpretování textu v mysli recipienta.

„Oč Durych usiluje a čeho dociluje, není ani vyprávění příběhu, ani vylíčení postavy, nýbrž vtištění celkové, ostře subjektivní, vášnivé a zaujaté vize světa do čtenářovy duše.”¹²

ad 2) Druhým aspektem je styl psaní, jímž autor dospívá k extrémně vyhrocené temné či světlé vizi světa. „Tento způsob zobrazení je pro expresionistické autory nejčastěji prostředkem k rozvinutí chmurného obrazu nelidskosti a kezkázezalosti moderní

¹⁰ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 17.

¹¹ Ibid., s. 17.

¹² Ibid., s. 18.

civilizace.“¹³ U Jaroslava Durycha je tento rys velice zjevný. Čtenář je zasažen temnou (viz pochmurně laděné *Obrazy*), ale i světlou stránkou – paradoxně životem v bídě, kdy pouze za těchto podmínek dojdeme ke spasení, daru nejvyššímu. Autor se nevydává středem, vždy volí extrémy. Buď je pro něho něco absolutní, nebo to vůbec neexistuje. Věci jsou černé, nebo bílé. Člověk může mít vše, nebo nic. K *temnému expresionismu* řadíme cyklus povídek *Obrazy* (1922), k nimž se Putna vyjadřuje následujícími řádky: „*V jejich ladění panuje většinou pochmurnost a sklíčenost, v dějích nelogičnost, absurdita a krutost. Moderní civilizace je nelidská a nepřirozená, ale i do „přirozených“ životů vstupuje iracionalita a mrzačí je, kdykoli se jí zachce.*“¹⁴ Právě v této sbírce můžeme spatřit tajemnou sílu, která zasáhne do života lidí či jedinců ve chvíli, kdy překročí hranice dané Bohem (např. povídky *Pece*, *Obraz*).

V některých Durychových prózách se objevují obě linie – temná i světlá – současně. Ta projasňující, radostná (mladá krásná dívka) ukazuje cestu (muži), jak ven z té temné, zdánlivě přívětivé, avšak drásavé a ničící, stále se prohlubující díry (z bohatství). Tehdy také dochází k následnému smíření a nápravě a celá sbírka je pak hodnocena jako světlá stránka expresionismu. To je patrné u *próz dívčího cyklu* – *Tři dukáty* (1919), *Tři troničky* (1923), *Sedmikráska* (1925). Dále pak v *Písni o růži* (1934) a v epilogu *Duše a hvězda* (časopisecky vydané v roce 1959, knižně roku 1969).

3 ad) K vysvětlení třetího společného rysu použil Putna *teorii kyvadla*, již si dovolíme citovat: „*Podle oblíbené i zpochybňované „teorie kyvadla“ se v evropských kulturních dějinách periodicky opakuje střídání stylů „koncentrických“, které navazují na antiku a tíhnou k uměřenosti, klidu a racionalitě, krátce je „klasičnosti“ (renesance – klasicismus – realismus), se styly „excentrickými“, které odmítají antickou normu ve prospěch extrému, dynamiky a emocionality (gotika – baroko – romantismus). Z hlediska kyvadla Jaroslav Durych tíhne k linii gotika – baroko – romantismus, která je pro jeho tvorbu klíčová, nejedná se pouze o náměty pocházející z doby středověku, ale především o expresionistické podání (gotika, baroko) – „ničím nemírněná prezentace drastické životní a fyziologické reality; nejistota lidského údělu ve světě – labyrintu;*

¹³ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 18.

¹⁴ Ibid., s. 19.

¹⁵
touha po čistotě a utopii; rozervání lidského nitra mezi strachem a nadějí.“¹⁵ Převážně v povídkovém cyklu *Obrazy* můžeme spatřit, jak se *mísí minulost a současnost*, náboženské legendy a mýty, či období carů a velkých paláců s novějšími typy obytných staveb.

V prózách dvacátých let, zejména ve sbírkách *Tři troničky* a *Tři dukáty*, ale také v novele *Sedmikráska*, se objevuje spříznění s hlavním proudem mladé poválečné prózy, nejen však v tvárných postupech, ale především ve výrazné sociální tematice. Tímto se přibližuje i proletářské literatuře a sociální próze expresionisticky laděné. Autorův postoj je však přetvořen podle jeho vlastního konceptu filozofie chudoby. Táhne ke světu prostých pracujících lidí, k těm, kteří jsou světem odstrkováni; ale ukazuje i svůj hněv a pohrdání lidmi bohatými, mocnými. Ve třech výše zmiňovaných prózách spatřujeme některé styčné body proletářské literatury – Eva Strohsová uvádí *patos kolektivity lidské práce či hrdiny v dělnických košilích*¹⁶ a nacházení krásy ve všedních věcech. Tento program je pak Durychem přetvořen jeho ideovou koncepcí.

Pro spisovatele je typické i označení *katolický romantik*, čímž je myšlen jeho postoj ke katolicismu jako stanovisku, které nejde ruku v ruce s moderní dobou, ale udržuje si své myšlenky, ideje a formy předmoderních dob a lpí na nich, jak uvádí Martin C. Putna.

2.4 JAROSLAV DURYCH A SPOLEČENSKO-POLITICKÉ POZADÍ

2.4.1 Doba zvrátů

Abychom pochopili myšlení Jaroslava Durycha, považujeme za nutné přiblížit společenské a historické pozadí jeho literární tvorby, ale i politické představy o správném fungování nového státu. Doba, v níž autor žil a začal psát své první práce, se bezprostředně odráží v jeho literární tvorbě. Jedná se o dobu plnou kulturních a sociálních změn, ale i politických zvrátů (změna politického uspořádání). Dochází k rozvoji industrializace, k sekularizaci a k postupné marginalizaci náboženství.

Postupné odvracení se moderní společnosti od Boha, ztráta úcty a pokory k víře ovlivnily i výklad Boha a jeho vůle. Odklonem od Stvořitele, duchovních hodnot

¹⁵

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 24.

¹⁶

STROHSOVÁ Eva. Jaroslav Durych: pokus o portrét. In *Česká literatura*, roč. 39, č. 2, 1991, s. 140.

a morálních vlastností se člověk, dle Durycha, stává pouhou hmotou, ve které přežívá zlo, podle vlastnosti a mizí to nejdůležitější – přirozenost, pokora, čistota, krása, nestrojená něha a radost, především však boží vůle. Odklon moderní a povrchní společnosti, která se odvrací od své přirozenosti a svých původních kořenů, výrazně ovlivnil spisovatelovu literární tvorbu.

Druhým, neméně důležitým aspektem ovlivňujícím tvorbu J. Durycha, je vnímání společenského pokroku, jehož dopad má neblahý vliv na víru, kterou postupně zastihuje. To úzce souvisí i s pokrokem v technice a následným ekonomickým růstem spojeným s budováním velkoplošných továren. Dochází k úpadku tradičních řemesel. „*Namísto ruční práce přejímá zásadní roli technika a lidská řemeslná tvořivost či um ustupuje dominanci strojů; novým prostředím lidské seberealizace se stává továrna. Nemění se však poměr člověka a techniky.*“¹⁷ Postupně se proměňuje společenský řád, který je stále více určován antagonistickými postoji vlastníků továren. S industrializací se měly zlepšit podmínky chudých, ale naopak dochází k rapidním ztrátám sociálních garancí. Nová technika zabírá pracovní pozice dělníků. Produktivita práce stoupá, ale mnozí dělníci se stávají nepotřebnými. Jejich mysl nezastihují jen obavy o pracovní místo, ale především o jejich samotnou existenci. Takovýto člověk bez jistot se ve světě cítí nezakotvený. Obrací se s žádostí o pomoc k Bohu.

Vzhledem k podobnosti situace víry a postavení chudých se věřící intelektuálové, stejně jako Durych, přiklání k chudým a nepříteli spatřují v maloměšťáctví a v lidech bohatých, kteří nejsou schopni lásky ani čisté radosti a už vůbec ne splnutí s Bohem.

„*Durych hledá cestu z nedokonalosti světa ve formách a duchu katolické dogmatiky. Zvláštní postavení v jeho systému hodnot má chudoba jako předpoklad ostatních životních kladů (čistoty, nevinnosti, něhy, krásy).*“¹⁸

¹⁷ HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 42.

¹⁸ LANTOVÁ, L.: Jaroslav Durych. In *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce I. A-G*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. s. 623.

2.4.2 Durychovy vize o novém československém státu

Jak jsme již výše naznačili, Durychovy ideje o směřování československého státu jsou důležité k pochopení jeho přístupu jak k literární tvorbě, tak i k odmítavému postoji k ideologii a politické praxi masarykovské republiky. Durych respektuje a uznává potřebu vzniku státu, přijímá Československou republiku jako dar a šanci, jak uvádí Putna, avšak jeho představy o konceptu celého státu nekorespondují s Masarykovou vizí. Durych se hlásí k absolutnímu katolicismu, který je pro něho nejvyšší hodnotou. „*Katolicismus jest univerzální velmoc, neochvějná a transcendentní.*

Směr její síly vede shora dolů.“¹⁹ Až druhou hodnotou byl pro něho český nacionalismus; svůj postoj vysvětluje následovně: „*Nacionalismus jest moc konkrétní, prastará sice a posvátná, ale přeci její mocenský stav se mění. (...) Směr jeho moci jde ze země vzhůru; roste z kořenů ke slunci. (...) Katolicismus a nacionalismus rostou proti sobě, ale ne jako nepřátelé, jako překážky; blíží se ke svému styčnému niveau.*“²⁰

Katolicismus je pro Durycha základem jeho životní filozofie. Oproti nacionalismu je pro něho stálý, neměnný a pochází od samotného Boha. Je tedy *čistý v úmyslech i činech*. Musíme však zmínit, že jde o Durychův nezkažený, zidealizovaný a vysněný katolicismus. Jako zapřísáhlý katolík se sám vyhraňuje proti kněžím ze svých vlastních řad. Ne všichni směřují za cílem veskrze posvátným.

V článku *Poslání českého státu* z časopisu *Katolické cesty* představuje Durych svou vizi nového státu. Jeho posláním nejsou vojenské expanze, rozšiřování státních hranic, ale mise duchovní, a to na východ, čímž mu podle Putny jde o to, aby navázal na tradici *svatého Vojtěcha*, Čecha, který šířil křesťanství na jihovýchod a severovýchod od českého státu. Proto tedy Durych raději mluví o našem státu jako o České říši, nikoli jako o státu československém. Ve dvacátých letech 20. století mu myšlenky o šíření katolicismu přicházely na mysl nejvíce. V těchto letech přemýšlel hlavně o vytvoření *katolického unionismu*. Jeho snahou bylo sjednocení České říše zcela katolické s východními pravoslavnými křesťany a římskokatolickou církví.

Masaryk chtěl šířit na východ demokracii, Durychovou představou však bylo v první řadě zvěstovat katolictví. V těchto představách se začínají rozcházet. Durych

¹⁹

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 28.

²⁰

Ibid., s. 28.

samotnou demokracii odsuzuje. „Český národ katolický jest a bude katolickým, v brzké době nikoliv z 80%, nýbrž z 99%, sto procent nežádáme, neboť známe lidskou psychologii, proto ponecháme toto jedno procento pro odpadky.“²¹ Vystupuje ostře proti všem politickým stranám, zejména proti Československé lidové straně a proti demokracii vůbec, neboť vidí, že její program je odlišný od jeho vlastních priorit. Ve své studii se k demokracii vyjadřuje s opovržením v tom smyslu, že se k ní stavíme jako k něčemu spasitelskému, ale zdůrazňuje fakt, že „toto slovo se dosud nestalo tělem.“²²

Odsuzuje politický systém založený na volbách a moci peněz. *Spřízněnce* shledává v komunismu a fašismu (tehdy ještě neutrální označení). Komunismus, požadující společné vlastnictví a odmítající třídní rozdíly mezi lidmi, se pro něho stává nadějí, jež chce odstranit kapitalistu a prohlubující se sociální rozdíly. Tedy jak komunismus a fašismus, tak i Durych odmítá kapitalismus a stranickou demokracii, tedy „střed“. (Putna 2003: 36) Durych ale není ztotožněn ideologicky ani s fašismem, ani s komunismem. Nestojí vpravo, ani vlevo, avšak nesouhlasí ani se středem, ale jak uvádí Putna: „Chce vycházet ještě z jiné strany – můžeme snad použít metaforu „shora“ – z pozice náboženské absolutnosti.“²³

Později však začíná komunismus kritizovat – sice „v Rusku zničil carismus a carskou i buržoazní orientaci ruské církve“²⁴, ale byla to naděje, která zklamala. „Kapitalista a komunista, tj. jen líc a rub téhož peníze, který jest falešný. (...) Snese se tedy s komunismem kapitalista, a třebaš i kanovník, ale nikdy ne člověk chudý, nikdy ne člověk pracující. Komunismus u nás jest pro syny kapitalistů a měšťáků (...), jest to jen takový záchod buržoazie.“²⁵ Vystupuje i proti fašismu, jeho násilnému počínání. Začínáme chápat, že Durychova pravicovost nevychází ze světa politického, ale duchovního, pozitivum ve fašismu spatřoval pouze v boji za stát katolický (Franco).

Tyto polemiky a různé náklonnosti nebyly mnohdy pochopeny a J. Durych se nakonec odmlčuje. Po delší publicistické pauze si uvědomuje své určité mínění

²¹ PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 32.

²² Ibid., s. 30.

²³ Ibid., s. 36.

²⁴ Ibid., s. 45.

²⁵ Ibid., s. 46.

s realitou. Rukopisný text Jaroslava Durycha, citovaný v následujících řádcích, pochází pravděpodobně ze čtyřicátých let a poskytuje jakousi spisovatelovu zповěď: „*Kořen mých omylů a chyb tkvěl v jakési myšlenkové svévoli, která mi zkreslovala obraz duše národa. Moje vůle viděti ji jen v určité podobě byla tak zarputilá, že mě sváděla k odporu proti skutečnosti a posléze tak zaslepila, že už jsem nebyl s to, abych skutečnost rozpoznával jako skutečnost. Dokonce jsem považoval duši národa za něco, nač mám jakési spolumajetnické právo, a chtěl jsem toto domnělé právo rozšiřovati na úkor chudých. A bylo třeba dlouhé doby trpkých zkoušek, abych poznal, jaká to byla ješitnost.*“²⁶ „*A přeji si, aby můj příklad byl poučením pro všechny, kteří chtějí předbíhati úradky Boží.*“²⁷

Můžeme tedy konstatovat, že se Durychovo filozofické směřování a vize nového státu prolínají i do jeho tvorby dvacátých let – nejen jeho myšlení bylo do jisté míry odreálněné, i jeho tvorba obsahuje určitou míru mysticismu či pohádkovosti (Sedmikráska) a realita je zastřešena kontrolou boží (Obrazy). Jaroslav Med se k tomuto ve své studii *Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha* vyjadřuje následovně: „*Durych interpretuje skutečnost jako barokní dualitu, jako průsečík protichůdných sil, v němž se střetává smyslovost se spiritualizací, nebe se zemí a duše s tělem. Tyto protiklady se nemohou harmonizovat jinak než skokem z imanence do transcendence. Každým jiným východiskem Durych opovrhuje.*“²⁸

²⁶

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 42–43.

²⁷

Ibid., s. 43.

²⁸

MED, Jaroslav. *Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha*. In *Spisovatelé ve stínu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 76.

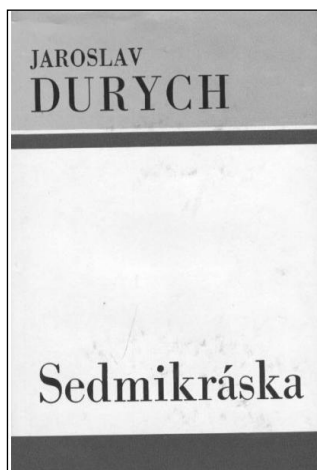
3 SEZNÁMENÍ S INTERPRETOVANÝMI PRÓZAMI

Tato kapitola má za úkol čtenáře seznámit s vybranými epickými či lyricko-epickými prózami. Nejprve přiblíží tzv. ²⁹ *dívčí cyklus* – *Sedmikráska* (1925), *Tři dukáty* (1919) a *Tři troničky* (1923), který je specifický především tím, že jeho hlavními hrdinkami jsou krásné, chudé a zbožné dívky. Poté stručně představí čtvrté prozaické dílo, v němž spatřujeme silný výraz expresionismu – soubor sedmi povídek *Obrazy* (1922).

Pro názornou ukázkou jsme do kapitoly včlenili naskenované knižní obaly jednotlivých děl.

3.1 SEDMIKRÁSKA (1925)

*„Bůh slyší své jméno, není nedoslýchavý. Někdy nepříjde otevřít hned, nýbrž čeká, až na několikere zaklepání, ale jednou vyjde, podívá se, kdo to tluče, a odpoví.“*³⁰

Novela *Sedmikráska* vychází prvně v roce 1925. Mnohými literárními kritiky pozitivně hodnocena a mezi širokou vrstvou čtenářstva přijímána s vřelostí už ve dvacátých letech 20. století. Mezi známé i méně známé kritiky, kteří se k ní vyjádřili novinovými recenzemi, doslovy či kratšími studiemi, patří např. Josef Hora, Mojmír Trávníček, Jaroslav Med, Nella Mlsová, Dobrava Moldanová a mnoho dalších.

Obrázek 3 Knižní obal novely *Sedmikráska*

Sedmikráska je oslavou dívčí krásy, mládí, čistoty a přirozenosti. Fabule novely je vybudována na „vztahu“ dívky a muže. Žena se mu zjevuje v sedmi různých podobách, což odpovídá i kompozici díla rozdělené do sedmi kapitol, v nichž je muž

²⁹

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 50.

³⁰

DURYCH, J.: *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru*. 1. vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. s. 7.

stále na cestě za pravdou a láskou. Mladík šestkrát po sobě zažije vzplanutí citů k chudé dívce. Netuší však, že se vždy jedná o tutéž ženu. Když už má dívka strach, že mladík hledání *svých milovaných* vzdá, sama mu napoví kyticí sedmikrásek, a muž tak prozře, přičemž symbolicky sám plně dospívá a zároveň nachází potřebnou životní stabilitu. Těsně před prozřením se mladík do dívky zamiluje ještě po sedmé.

Milostné téma je běžné v každé literatuře, ale odlišné pojetí u spisovatele Jaroslava Durycha mu dodává na jedinečnosti.

Hlavní postavy vystupují jako bezejmenné, čímž je dosaženo určité tajemnosti. Dochází zde tak k prolínání dvou rovin – reálné a mystické.

Novela je vybudována na kruhovém principu, který je úzce spjat s repeticí (opakováním). Časové a místní vymezení je mnohdy pouze naznačeno. Vypravěč se občas krátce zmíní o době jara či podzimu, nebo nás zavádí do Prahy. Tyto dvě kategorie nejsou zřejmě natolik důležité. Za podstatné však považujeme zmínit dívčín pokoj, v němž děj začíná a zároveň se i završuje ve chvíli, kdy se do něho později vrátíme v rozuzlení celého příběhu.

Mezi mnohými symboly (sedmikráska, dívčín pokoj, symbolika čísel, atd.) a motivy (samota, smrt, putování, respektive symbolické hledání či slepota) vyzdvihneme právě pokoru a chudobu, které nabývají různých podob. Nutno však říci, že motiv chudoby je silně *prolnut* sítí lásky, čistoty, ale i božím milosrdenstvím, pokorou a vírou v Boha, kterého si dívka nosí hluboko v srdci. Chudoba a pokora jsou součástí mnoha dalších motivů, přičemž není možné je od sebe jakkoliv nepřirozeně oddělovat. Proto je v práci často dáváme do souvislosti s motivy ostatními.

3.2 TŘI DUKÁTY (1919)

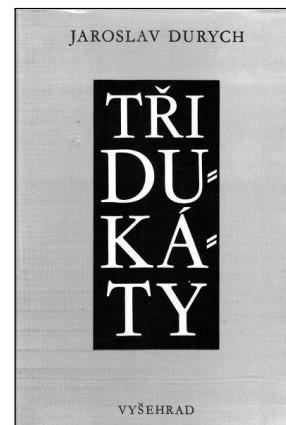
Drobné prózy, obsažené ve sbírce *Tři dukáty*, byly později shrnuty do jednoho celku se samostatně vydanou sbírkou *Tři troničky*. Při analýze a následné interpretaci pracujeme s komplexním vydáním obou sbírek z roku 1957 vydané v nakladatelství Lidová demokracie.

Jednotlivé povídky kratšího rozsahu psány v prvním období Durychovy literární tvorby představují odlišný pohled na skutečnost nežli sbírka *Obrazy*, která se upíná především na svět nadpozemský.

O tom svědčí i mystické prvky, určitá nelogičnost, absurdita děje, zjevné náboženské motivy a obrazy překročení lidských mezí, hranic, jež jsou lidstvu určeny Bohem.

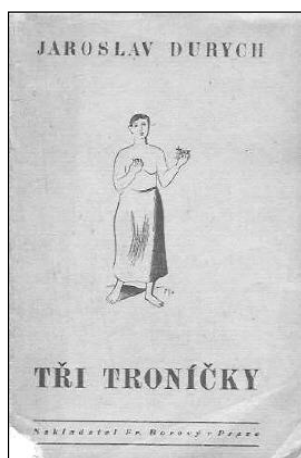
Bedřich Václavek se ke sbírce *Tři dukáty* vyjádřil následovně: „*Drastická realita vstupuje do jeho próz a on ji dobývá pro svůj svět. Utíkal-li dříve do minulosti a světa ryze duchového, objevuje nyní mysterium duchovosti v denní skutečnosti.*“³¹

Tři dukáty se skládají ze tří povídek – *Tři dukáty*, *Almužna* a *Zasvěcení*. Sbírk je stylisticky velmi podobná sbírce *Tři troničky*.

Obrázek 4 Knižní obal souboru povídek *Tři dukáty*

3.3 TŘI TRONIČKY (1923)

Triptych kratších próz, původně samostatně vydávaný soubor povídek, byl později zahrnut do sbírky *Tři dukáty*. Samostatný cyklus obsahuje tři povídky: *Tři troničky*, *Píseň milostnou* a *Pohádku*. Bedřich Václavek se k této sbírce vyjádřil následovně: „*Ve Třech troničkách jeho umění neslouží především budování jeho metafysických pomyslů, jeho hierarchie hodnot, ale životu, ačkoliv ovšem jsou i tyto tři prózy jimi podloženy.*“³²

Obrázek 5 Knižní obal souboru povídek *Tři troničky*

V životě hrdinů je víra silně zakotvena, ať už v podobě naděje, boží lásky, pokorného odevzdání se Bohu a osudu (*Tři troničky*), nebo je víra nalezena, respektive posilněna u protagonisty (*Pohádka*), kdy je muž obdarován láskou, nadějí a harmonií z rukou ženy, prostředníka mezi Bohem a mužem.

I v této sbírce se projevuje autorova účelná jazyková úspornost. Durych dokáže jednou větou popsat stav, pocity i vzhled postavy. „*Dívka polonahá, bílá, přechází*

³¹ VÁCLAVEK, Bedřich. *Tři dukáty* [text na knižním obalu].

³² VÁCLAVEK, Bedřich. *Tři dukáty* [text na knižním obalu].

*a krásná, schoulena na jeho prsou a držíc se ho nahým ramenem, úzkostně se obrátila na jeho rukou a její oči, rozšířené, vznešené a vyděšené dívaly se do kouta.*³³ Mystická rovina se zde pojí s prvky erotického zabarvení, smyslností.

V povídkách nacházíme různé výrazy expresivní, hanlivé (prašivec, syčák, bídák, chud'as) i zdobné (děvečka, děvčátko, bratříček, koťátko, nahý kvíteček), jež nám přibližují postoj, který zaujímá vypravěč k jednotlivým postavám či věcem, především k dívkám; dále pak básnické tropy jako jsou metafory (Chci vidět tvé hnízdečko.), personifikace (ticho vanulo, obloha byla znuděna), onomatopoeia (třesk), metonymie (Dluhy s člověkem z jedné mísy jídají.) či epizeuxis (Nech mi košilku, nech!, Dej mi už, dej!). Rovněž využívá dnes již archaických koncovek -ti v infinitivu, staršího tvaru slovesa být v přítomnosti – jest, přičestí trpného či velkého množství přechodníků. Při popisu je použito množství adjektiv, je-li potřeba, volí autor i adverbia. Větu strukturuje spíše do kratších konstrukcí, přičemž dociluje dynamičnosti děje. Dovede tak vyjádřit i záměrnou intenzitu (hodiny *tvrdě* bily). V malé míře se zde objevují i slova cizího původu jako asyl, posice, apod.

Líčením jsou ve čtenáři vyvolány až naturalisticky drsné pocity, exprese či představy. Námětem je zde i sociální chudoba, která je účelná (viz 7.1.2), obdobně je tomu i v souboru *Tři dukáty*.

3.4 OBRAZY (1922)

„Propter magnam misericordiam tuam...“

Za vrchol Durychem ztvárněné temnoty je považována sbírka sedmi povídek – *Obrazy* (1922). Cyklus povídek působí depresivně, pochmurně a mnohdy i krutě. *„Zejména Obrazy představují jedno z děl vysoce zasažených expresionismem a vyznačujícím se zobrazováním přízračnosti, pokřivenosti, zvláštní sugescie a deformace. Jedná se o povídky tíhnoucí k podobnosti s poměrně jednoduchým příběhem, jejichž fantastický námět slouží k nastolení filozofických otázek.“*³⁴

³³

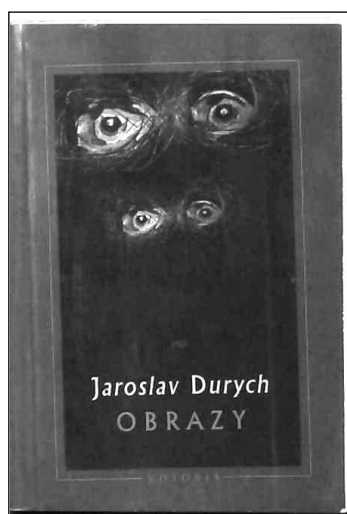
DURYCH, Jaroslav. *Tři troničky*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 92.

³⁴

PLESKAČ, Vít. *Vztah muže a ženy v prózách Jaroslava Durycha: Bloudění, Sedmikráska a Boží duha*. [diplomová práce]. 1. vyd. Brno, 2008. Dostupné na [www: http://is.muni.cz/th/104437/pdf_m/Diplomova_prace-Vztah_muze_a_zeny.txt](http://is.muni.cz/th/104437/pdf_m/Diplomova_prace-Vztah_muze_a_zeny.txt).

Durych zde ztvárňuje obrazy lidského směřování, které lid postihne, budou-li stát proti Bohu a nebudou brát v potaz boží přikázání. Vyšší moc zasáhne vždy, když člověk překročí meze, které jsou mu určeny pro život na tomto světě.

V dějích povídek spatřujeme nelogičnost, která je velmi matoucí. Dointerpretování povídek ponechává autor na čtenáři. Durych často ztvárňuje ve své sbírce obrazy, které vzbuzují v člověku deprese, ale zároveň podněcují k zamyšlení se nad sebou samým, nad lidstvem a jeho počínáním.

Cílem sbírky je nejspíše snaha vedoucí k procitnutí lidstva, k pokoře a kajícínosti, neboť nestane-li se tak, dojde k naplnění vize – ke zkáze světa opuštěného Bohem. Sbírká tedy přináší vizionářství, zobrazuje to, co se stane, bude-li člověk jednat sobecky a bezmyšlenkovitě si vymáhat panování nad přírodou.

Obrázek 6 Knižní obal sbírky povídek **Obrazy**

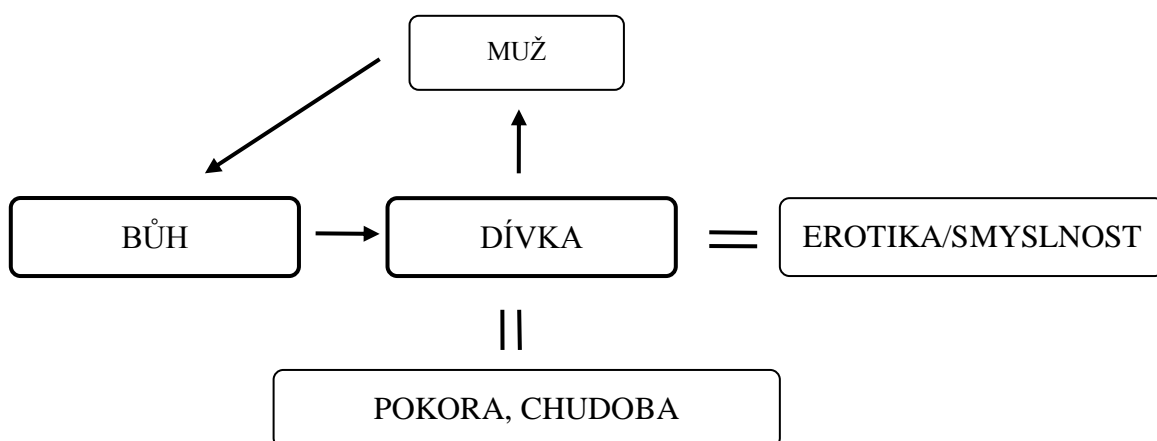
4 FAKTA K UCHOPENÍ DURYCHOVY FILOZOFIE

Obrázek 7 Karikatura Jaroslava Durycha

Některá fakta nemůžeme vynechat, neboť umožňují pochopení Durychovy životní filozofie, která se odráží v jeho tvorbě. Jako zapřísáhlý katolík propojuje motivy chudoby a pokory zejména s křesťanskou rovinou, ale přetváří si je k obrazu svému, čímž se odlišuje od tradičního křesťanského pojetí. Je tedy třeba tyto spojitosti charakterizovat.

K následujícím podkapitolám jsme vytvořili schéma, jehož významová stránka bude v práci postupně objasňována a detailně vysvětlována. Čtenář se k němu může vracet kdykoliv během interpretace próz jako k opoře, která představuje *filozofický základ* autorových děl. Při jeho vytváření jsme dbali na jednoduchost a srozumitelnost. Základním principem, z něhož jsme vycházeli, je *univerzální princip trojjednosti* (viz 4.1), který jsme doplnili o prvky důležité pro naši práci. Schéma se tak stává výchozím bodem pro interpretační část bakalářské práce.

Obrázek 8 Výchozí schéma

4.1 DURYCHŮV UNIVERZÁLNÍ PRINCIP

U próz *dívčího cyklu* – *Tři dukáty* (1919), *Tři troničky* (1923), *Sedmikráska* (1925) – spojuje autor tři prvky, které se pro něho stávají *trojjediným univerzálním principem* (viz Obrázek 8) – a to chudobu, náboženství a erotiku/smýslnost (erotiku se dovolíme doplnit termínem smýslnost, což je pojem, který lépe vystihuje dané prózy). Durych tak buduje svou *estetiku chudoby*, jejíž princip ztělesňuje *krásná chudá zbožná dívka*. Ta je pro něho vyjádřením dokonalosti, neboť je „*stopou ráje, ideálního stavu člověka, po němž nikdy nepřestáváme toužit.*“³⁵

Durych svůj postoj vysvětluje následovně: „*Stvořením ženy byla dokonána krása ráje, byla stvořena sama krása se všemi neměnitelnými, posvátnými vlastnostmi. Byla zahanbena od muže před svým Stvořitelem ve chvíli, kdy poznala svou nahotu. Tím byl dívce vtisknut nesmrtelný znak bolestného studu a každý pohled na dívčí krásu nám připomíná prvotní pohromu mužské cti. (...) Smrtelnost spíše zvyšuje div rajského odkazu lidské krásy hlubším smyslem Boží bolesti. Dějiny Zjevení vyhledávají ženu, vyhledávají Pannu. (...) Dívčí krása jest nám viditelnou tradicí ztraceného ráje.*“³⁶

Durychův univerzální princip bychom mohli doplnit slovy Jaroslava Meda, který velmi zřetelně vysvětluje danou problematiku trojjedinosti: „*Dívčí krásu zasazuje do chudoby, odlesk ráje září v naturalistickém pekle periferie. Ze střetávání těchto dvou pólů pak vzniká zvláštní erotičko, jako produkt drásavé a mučené krásy, která svou touhou po čistotě rozněcuje protiklad vášně.*“³⁷

Krásná chudá dívka má v Durychových prózách privilegované postavení a je spojena s Bohem, což je výchozí bod pro pochopení další problematiky. Dívka umožňuje zrod právě takové pokory a chudoby, jaké je Durych chce mít. V prózách tak dochází k propojení tří významových rovin – teologické, epické a erotické/smýslné.

³⁵

PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 48.

³⁶

Ibid., s. 48.

³⁷

MED, Jaroslav. Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha. In *Spisovatelé ve stínu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 76.

4.2 DURYCHŮV BŮH

Bůh je cíl, je to cesta, již hrdinové dosáhnou především na základě dvou zvolených motivů nabývajících křesťanského rázu, pokorného bytí v prostých podmínkách s vyzrálostí duchovní chudoby. Bůh je pro Durycha nejvyšším zákonem, v prózách se objevuje nejčastěji jako boží láska nabytá skrze ženu (dívčí cyklus), méně pak jako trest (Obraz, Pece).

Boží ztělesnění v literárním světě Jaroslava Durycha spatřuje Jaroslav Med v různých podobách, zároveň se vyjadřuje i k Bohu samotnému. „ (...) *Boží přítomnost nachází Durych velmi často v barokních antinomiích: dívčí krása, odlesk ráje, stojí v příkrém kontrastu k bídě lidského těla; krása krajiny pouze bolestně kontrastuje s nenaplněnou touhou člověka po jistotě určitého místa. Jeho Bůh není jen svrchovaností lásky, je mnohem více zákonem a nejvyšší vůlí* (...)“³⁸

Durych prezentuje Boha jako rozdávající se lásku, jež je určována bližním. Rozdává se pro jiné, stejně tak jako by lidé měli žít pro ostatní, nikoli jen pro sebe. Chudoba v Bohu vyvolává důvod, proč sestoupit k lidským jedincům. Autor je přesvědčen, že chudoba je prostorem vytvářejícím v člověku místo k přijetí transcendentální bytosti a zároveň možností s ní splynout. *Jeho Bůh je tu tedy pouze pro chudý lid, nikoli pro měštáka.*

Bůh však ušetřuje i rány a trestá rouhající se lid, který překračuje Bohem stanovené hranice a meze. To je patrné v souboru povídek *Obrazy*. Sbíрка nám přináší varování, které bychom neměli podcenit, ale naopak ho přijmout a kát se (viz 3.1.1). *Obrazy* na nás působí velice depresivně. Ne vždy se však musíme obávat zatracení, což Jaroslav Durych vysvětluje ve svém teologickém listu *Bud' vůle Tvá* následovně: „*Dokud' vidíme, že nás Bůh trestá, jsme bezpečni. Ještě mu stojíme za to, aby si nás všímal a aby nás trestal na této zemi. (...) Neboť trest je znamením lásky a milosrdenství, jest to pomoc, kterou nám Bůh sesílá. (...) To zajisté není důvod ke smutku, nýbrž k radosti.*“³⁹

38

MED, Jaroslav. Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha. In *Spisovatelé ve stínu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 77.

39

DURYCH, J.: *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru*. 1.vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. s. 11.

4.3 PUTOVÁNÍ A NABYTÍ SNU JAKO REALITY ANEB INICIACE MUŽE SKRZE DURYCHOVU SVATOU ŽENU

Může se zdát, že iniciace muže nespadá do problematiky, jež by měla být v této práci řešena. Tato reflexe je sice okrajová, ale je vybudována na důležitém, základním prvku, jímž je právě chudoba.

Sjednocujícím, společným motivem většiny próz je *motiv putování, hledání*, jemuž je přiřknut vyšší smysl. Hrdina v *Sedmikrásce* nezná úspěšnost svého počínání, ale přesto se na cestu za hledáním dívky opakovaně vydává. Tuto symboliku putování zmiňujeme z důvodu silné spojitosti s životním cílem, kterého má jedinec dosáhnout. Obvykle putuje mužský hrdina za chudou dívkou (Sedmikráska), hledá ji, a když ji najde, dojde k naplnění. (Hojda 2011: 115–116)

Motiv cesty v hlubším významu není v Durychových křesťansky laděných textech jen putováním muže za láskou ženy, nejde jen o pohyb z bodu A do bodu B, přičemž bod A je start a B běžný cíl. Jedná se o cestu ze země, která je východiskem pro život v nebi, což je pro Durycha nejpodstatnější cíl, neboť právě nebe je v jeho duchovní, ideové koncepci trvalým domovem. Nebeské místo, podle autora, však patří pouze chudým.

Spisovatel pokračuje dále ve svých úvahách a dochází k následujícímu závěru – pokud člověk vejde do nebe, je to v pořádku, ale jestliže se tam dostane dítě, pak je to ta nejkrásnější výhra. „*Matka nerodí děti pro zemi, nýbrž pro nebe; jejich dědictví jest v nebi. V nebi jest cíl, na zemi pouze cesta. Zkrátí-li Bůh tuto cestu, jest to nesmírné dobrodiní.*”⁴⁰ V povídce *Píseň milostná* z cyklu *Tři troničky* umírá mladé děvčátko na ulici poté, co upadne hlavou na patník. Bůh ji, podle Durycha, zbavil břemene – pozemského života, v němž přišla o svou matku, a otec ji jen těžce dokázal nahradit. On sám měl totiž oči plné slz. „*Někdy ovšem to pociťujeme jako ztrátu, ale to jest jen klam lidské přirozenosti. Nevíme vždy, co nám prospívá a co nám škodí,*“⁴¹ dodává J. Durych.

Dívka, jež se ujala mrtvého dívčina tělíčka na dobu, než si pro něho otec přijde a pohřbí je, celá uplakaná a zničená, neboť si dívenku velice oblíbila a měla ji ráda,

40

DURYCH, J.: *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru.* 1.vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. s. 11.

41

DURYCH, J.: *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru.* 1.vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. s. 11.

našla v této pro ni strašné chvíli svou životní lásku, které by jinak nebylo. Durych nám chce říci, že když Bůh člověku něco vezme, vždy mu za to dá něco jiného. I v *Písni milostné* prostřednictvím *daru chudé dívky* (chudá na rodinné zázemí, city apod.) dosáhne druhý svého životního štěstí. Jedná se zde o štěstí dvou mladých lidí, dívky a chlapce. I proto jsou na zemi Durychovy krásné mladé a *chudé* dívky.

Miroslav Rutte se k tématu vyjadřuje ve své studii „*Perspektiva času*“ následujícími slovy: „*Jako skutečnost je Durychovi i tělo prostředkem duše, aby se zjevila a projevila. Také ono je pouze „cestou k Bohu“. A proto tělo u Durycha, pokud nejde o služebníky ďáblovy, je vždy omilostněno a nadlehčeno duší, je podobenstvím vnitřního člověka.*“⁴² Tělesnou schránku, která v sobě ukrývá duši, vnímá Durych jako důležitý aspekt. Ve svých prózách vyzdvihuje fyzickou stránku ženy, neboť onen půvab chudé dívky svou prostotou, přirozeností či něhou může další jedince, zejména muže, přivést na cestu dobra. Muž se skrze zásah chudé ženy více přibližuje Bohu a tím se stává čistším a duchovně vyzrálejším (sb. *Tři dukáty, Tři troničky*).

Souvisejícím motivem je *sen*. Hrdina touží po naplnění svého snu – žít se svou vyvolenou. Aby mohlo dojít k jeho uskutečnění, je potřeba, aby byla splněna zásadní podmínka – chudoba. V prostředí, které je plné přetvářky, intrik, nemorálnosti a sobecké lásky k sobě samému, není možno, aby došlo ke splnění přání či k naplnění lásky s chudou zbožnou dívkou. Tímto prostředím je pro Durycha prostor, v němž žijí bohatí a vlivní. Pouze mezi prostými lidmi se může sen stát realitou.

„*Skrze snovost, která působí povznesení erotiky a naplňuje smysl chudoby, se Durychovi daří zobrazit pravou krásu života.*“⁴³

42

RUTTE, Miroslav. *Perspektiva času*. In *Jaroslav Durych: život, ohlasy, soupis díla a literatury o něm*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2000. s. 233.

43

HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 96.

5 MOTIV CHUDOBY

Pro Durycha je chudoba a pokora k Bohu, pokorné přijímání situace, v níž se prostý jedinec nachází, samozřejmostí. Jakékoliv hmotné vnímání příčinnosti je překážkou k transcendenci. Majetek vyvolává v lidech pouze pýchu, sobeckost a nenávist. Proto hlavní hrdinové nacházejí roli v prostých lidech a materiálně chudých prostředích, čímž pro ně Durych vytváří prostor pro spojení s Bohem.

5.1 VARIABILNOST MOTIVU CHUDOBA

Motivy pokory a chudoby se vyskytují nejčastěji v rovině křesťanské. V některých zvolených prózách však spatřujeme i *proletářský popis chudoby* (Tři troničky, Tři dukáty). Vždy se však jedná o chudobu, která je účelná a má svůj cíl, i když se na první pohled jeví jako bolestná. Durych se zaměřuje na chudobu povznášející, ne na nevraživost vůči majetným. Prostý život je pro něho stavem dobrovolným, nikoli vynuceným. Durychova chudoba je nadějí a jistotou. Pouze chudý člověk je mravně a citově bohatý.

*„I chudoba – podobně jako katolicita, je zřejmě podle Durycha „stav trvalý, dědičný, fideikomis; přechází z krve do krve (...) Chudobu Durych považuje za milost Boží a jako k takové nutno se k ní chovat.“*⁴⁴

Společenské a sociální rozdíly jsou pro jednu dány, s tím se Durych nesnaží nic dělat. V chudobě se ale snaží poukázat na její jedinečnost – s chudobou a pokorou nejdál dojdeš. Ať už je to ráj v srdci ženy a muže, či cíl nejvyšší – nadpozemský. (Sedmikráska, Tři dukáty).

Žití v bídě a v prostých podmínkách však není pro některé jedince až takové privilegium jako pro Durycha. V jeho prózách jsou přítomny pohnutky a různé výzvy, které pokouší chudé odvracet se od duchovních hodnot k materiálním povrchnostem (Sedmikráska). Cestou k překonání tohoto pokušení je nepodlehout těmto nástrahám a uchovat si víru v Boha.

Vyjádření motivu nenacházíme vždy v tradiční podobě; ne vždy se totiž jedná o chybějící materiální vlastnictví (Tři dukáty). Zjevná je i chudoba příbuzenských, rodinných vztahů (Sedmikráska – osiřelost; chladný vztah mezi hlavní protagonistkou

⁴⁴

DURYCH, Václav. Chudoba jako podmínka. In *Katolická cesta Jaroslava Durycha*. [online]. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: http://katolikrevue.ath.cx/osobnosti/durych/katolicka_cesta_1/9_chudoba_jako_podminka.htm .

a tetou; Mařkou a její rodinou), kdy protagonistky postrádají nejzákladnější jistoty, jež každému jedinci poskytuje blízkost rodičů, rodinného zázemí a domova. Tedy prezentace chudoby plynoucí ze ztráty domova či ze ztráty původního přírodního prostředí (Dítě), což podrobněji rozebíráme v kapitole *Durychova prostá žena* (viz 7.2).

Mužský protagonista v próze *Sedmikráska* je chudý svou *slepotou*, kdy se sedmkrát zamilovává do téže dívky. Neví totiž, že se pořád jedná o tutéž ženu. Nakonec však prozře díky její pomoci. I přesto, že cítil lásku, byl chudý uvnitř, neboť pokaždé se mu láska vytratila a chyběla mu. „Všechny dívky“ mu chyběly, ale když prozřel, byl rázem v chudobě i on tím nejbohatším člověkem na světě. Byl obdarován.

5.1.1 Chudoba jako podmínka k soužití s Bohem

Prosté podmínky, v nichž přirozený a čestný jedinec žije, se stávají pro Durycha základním východiskem pro čestný a morálně bohatý život, jež vede k životu v ráji v blízkosti boží. Chudý člověk je ten nejbohatší, a to právě svou vnitřní čistotou, vůlí, přirozeností a spojitostí se Stvořitelem. Jen člověk nemajetný, nesobecký a nestrojený může dosáhnout toho nejcennějšího daru. Chudoba nemá vést k bídám, hladu či strachu a obavám z existenčních důvodů. Je však zdrojem duchovního bohatství.

*„Právě duchovní chudoba totiž člověka osvobozuje od spoutanosti jednotlivými věcmi, umožňuje spatřit prostou krásu všedního života skrze svou nekonečnou naději tento život povznést k jeho věčnému cíli. V bytostné chudobě též spočívá tajemství dívčí krásy, která navrácí světu jeho původní nasměrování, a kterou tudíž básník opěvuje.“*⁴⁵

Ve spojitosti s Durychem hovoříme tedy o pozitivní duchovní chudobě, chudobě blahoslavenství. Právě tato chudoba je nezbytným předpokladem našeho obrácení se k Bohu, proto je pro Durycha přednostní. Umožňuje, aby se v nás Bůh *zrodil*. Zbavuje nás pýchy a přivádí nás k vědomí závislosti na Hospodínovi a k odevzdanosti do jeho vůle.

Z Durychových úvah: „*Chudoba duchovní jest ctnost převzácná, taková, že duše sama se ostýchá na ni hledět pro její nedotknutelnou krásu a jazyk se neopovazuje o ní*

45

HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 106.

mluvit, poněvadž je to vyhrazeno andělům a svatým.“⁴⁶

5.1.2 Chudoba proletářsky laděná

I v Durychově případě výjimka potvrzuje pravidlo. V triptychu *Tři troničky* autor neodhaluje chudé jako ty, kteří jsou silní a pro něž je bída vnitřní silou a nadějí, ale až naturalisticky drsně líčí slabé chudé, které jejich bídne podmínky ničí, deptají a zdají se být pro ně něčím osudným a nevyhnutelným.

Bída je v očích hlavního hrdiny v povídce *Pohádka* ztvárněna jako cosi konečného, nezvratitelného a podvodného. Dluhy jsou jedinou skutečnou jistotou v životě prostého člověka. Osud, který je chudým daný a neměnný. Proletářský pohled na skutečnost je patrný již z prvních řádků. „*Některá okna byla otevřena a vystupovala z nich podivná tma světnic, trochu zalklá a kyselá a trochu vonná a hořká jako pižmo chudoby, dření, zoufalství i bláznivé a sebevražedné veselosti zapřažených lidí. (...) a pracující ženy pomalu ohořivaly a doutnaly neviditelným plaménkem hmotné lopoty. Celý dům ohořival, už byl značně ohořelý, ach, spadne to brzy! Ale slunce! I sem vlez, jako by ho tu bylo třeba, jako by nemělo dovolení svítit jen lidem bohatými penězi, rozkoší nebo chtivostí.*“⁴⁷ (...) „*Jsou to zase jen ulice, temné, šedivé kaňony, úzké a hluboké trhliny města, kterými se plazí výpar a kouř a všechna tíže bídy, ale jaro zpívá ve výši vítězoslávy.*“⁴⁸

Rovněž v povídce *Tři dukáty* popisuje vypravěč těžký život lidí sociálně slabých, kteří se ocitají za nejzazší možnou hranicí přežití, lidí na okraji společnosti prožívajících krutý a nesnadný život. „*Proto se raději schoulili pod oknem jako dvě dodělávající mouchy a tiše plakali, nemohouce se modlit ani žalovat.*“⁴⁹ či „*Urputnou prací a dlouholetým hladem bránili pádu své rodiny po několik let. Jejich smrt již trvala dlouho. Neměli nároku na chudobinec a podpora byla urážlivě směšna. Bránili se*

⁴⁶

DURYCH, J.: *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru*. 1. vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. s. 17.

⁴⁷

DURYCH, Jaroslav. *Pohádka*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 71.

⁴⁸

Ibid., s. 69.

⁴⁹

DURYCH, Jaroslav. *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 15.

dobrovolné smrti, která se tak příšerně vtírá, a volili raději dlouholetou smrt hladem.“⁵⁰

V těchto hrůzných sociálních podmínkách je lidské bytí přirovnáváno k živoucí smrti doprovázené neskonale bolestí, utrpením a zoufalým pláčem.

Takovýto svět je ale Durychovi blízký a vždy v něm nachází něco, „co mu ho vykupuje, a co je mu dokladem pro oprošťující význam chudoby. Proto povídky končí smírně, vyznívají vnitřní jistotou, vybojovanou lidským srdcem.“⁵¹

Durych tento postup volí úmyslně, aby ukázal, že i v těchto tíživých podmínkách může být člověk nakonec skutečně šťastný; může dospět ke smyslu života, který spatřuje autor v naději darované zásahem vyšší moci, Bohem a boží láskou. Svou roli zde hraje i žena a rovněž dar, obdobně jako v povídce *Almužna* z triptychu povídek *Tři dukáty*. Neskonale tíživé podmínky posilují protagonistky a posouvají je dál. Nevedou k jejich stagnaci. Mnohdy je tento boj těžký, ale o to přináší větší vnitřní výhru a nalezení životních jistot, absolutní lásky a štěstí (Pohádka).

5.1.3 Chudoba aneb symbol širokého srdce

Pro chudobu a její *nositele* je příznačná touha v srdci, nouze a starost o druhé. To je činí mravně hodnotnými, na rozdíl od majetných, kteří vidí jen sami sebe a myslí si, že všeho se dá dosáhnout penězi. „Je-li nouze s touhou veliká, je třeba i veliké almužny; ne z kapsy, ale ze všeho. Je třeba bděti a modliti se ne za sebe, ale za jiné, nebáti se o sebe, ale o jiné, nehledat klid, štěstí a odpuštění pro sebe, ale pro jiné. Proto se touha nejraději druží k nouzi, poněvadž život bez nich byl by bez ceny a bez krásy a almužna by nebyla tím, čím má býti.“⁵² (viz 7.3). Chudí si jdou za sny, touží, a to je obohacuje. Jsou tak vedeni životem dál. Neztrácí naděje.

V novele *Sedmikrása* prodavači pracují ze všech sil. Z vyjadřování vypravěče můžeme usoudit i postoj, který spisovatel zaujímá k vrstvě materiálně chudých – k dělníkům, prodavačům apod. Váží si jich, oceňuje je a vyzdvihuje jejich těžkou práci, neboť nejen že ji pokorně vykonávají, ale pomáhají tím především i ostatním.

„Stály až ve třetí řadě, dívaly se na visící salámy, na mísy, báně, koše a pytle, na

⁵⁰ Ibid., s. 9.

⁵¹ VÁCLAVEK, Bedřich. *Tři dukáty* [text na obalu knihy].

⁵² DURYCH, Jaroslav. *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 78.

*unavené, a přece pozorné a statečné prodavače. Kteří pobíhali, lezli, vyhýbali se, hovořili s úsměvem a balili s něžnou svědomitostí drahé i laciné zboží, laskaví ke kupujícím a necitelní k sobě. Ale tato necitelnost se zdála bratrská a spravedlivá, poněvadž jeden druhému pomáhal pracovati a žíti.*⁵³

5.1.4 Adorace prostého prostředí

Specifickým rysem je důraz kladený na prostý život. V *Sedmikrásce* je svět chudých propojen se světem mystickým, chudoba naplněna láskou. V prostotě, ve věcech značně zchátralých, sešlých a oprýskaných, spatřuje protagonistka půvab. Drží ochrannou ruku nad věcmi, které by materiálně založený člověk opomenul a bez váhání se jich zbavil.

*„Vrzání stolku se jí líbilo. Byl vykládaný, oprýskaný, značně sešlý. A jeho nalomené nohy vyžadovaly zvláštní opatrnosti. Skvrny po spaření a divných mastnotách mohly půvabný hluboký lesk dýh znešvařiti, ne však zničit. (...) To vše mělo svůj*⁵⁴ *půvab.*“

5.2 DURYCHOVA PROSTÁ ŽENA

Pojmenování *chudá žena* se v prózách Jaroslava Durycha stává pevným slovním spojením. Je natolik významné, že mu budeme věnovat větší pozornost. Ženy mají v Durychových prózách privilegované postavení. Mají mnoho společného, především však k sobě poutají muže a obdarovávají je včetně sebe sama. Toto pouto pak následně vrcholí v podobě dokonalého splynutí jejich životů, čímž se posouváme v Durychově literárním světě do roviny mystické, metafyzické, nikoli jen pozemské. Durychovi jde totiž především o hlubší smysl, který tkví v absolutní lásce a následném povznesení se do roviny sakrální. Kouzlo a síla žen pramení z jejich chudoby, čemuž se věnujeme v následujících podkapitolách, v nichž se opíráme především o interpretace Jana Hojdy.

53

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 12.

54

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 7.

5.2.1 Durychovo ztvárnění chudé ženy, mariánské prvky

S náboženským založením autora a s prózami křesťansky laděnými nám více vystupuje na mysl připodobnění krásné prosté dívky k Panence Marii. Obě mají vzhled hezké a něžné ženy, jsou posvátné pro Boha i Durycha. Stávají se nástrojem i prostředkem vyšších cílů. Představují jen ty nejčistší morální vlastnosti a přináší vykoupení. Sama Panna Maria je vzorem dokonalé pokory a chudoby, skrze níž *prozařuje* boží moc. Je chudá, ale naplněná pokojem a radostí. Paralela dítěte s Ježíškem nám rovněž symbolizuje ztělesnění obou motivů, neboť Ježíš patřil k lidu pokorných a chudých. Jeho život začal v nejskromnějších podmínkách. Zjevil se lidu v lidské podobě a pokorně tak přijal svůj úděl spasit lid na zemi. Je tedy vykupitelem chudých. Nastavuje nám zrcadlo, ukazuje, jak docílit splynutí s Bohem.

Zjevnou paralelu s tématem dívky spatřujeme v Durychově intenzivním vnímání své maminky a babičky. Zejména babička ovlivnila osudy svých vnuků; toužila po kázni a askezi. Tato žena byla spisovateli vzorem pro jeho tvorbu. Sám Durych se o ní vyjadřuje jako o svém vzoru hrdinství a zároveň přiznává, že ho už jako malého hochu vedla ke zbožnosti svým biblickým zanícením.

*„Durychovo zasazení erotiky a chudoby do náboženského rámce zdůvodňuje uplatněním platonského principu zrcadlení; v mnoha různých dívčích postavách se tak podle Putny zrcadlí jediná „Chudá žena“, která má (díky propojení s barokními motivy) výrazně mariánské rysy.“*⁵⁵

*„Má-li dívka růži na prsou, neví se, byla-li utržena dnes či před pěti sty lety.“*⁵⁶
Ukázka podtrhává autorův postoj k postavám dívek z jeho literárního světa – mají mocnou sílu od Boha, v jeho prózách bývají prostředníkem mezi Bohem a člověkem. Jsou nezkažené v jakkoliv kruté, mravně ochablé době. *Zjeví-li se v ní takováto spisovatelova posvátná žena, naděje ve spásu roste.*

V povídce *Pohádka* připodobňuje Durych dívku k andělovi. *„Hlas zněl s vyzývavou pevností jako všemohoucí zaklínání a s tak nezvyklým nápěvem, jakoby vnuknutým náhle z nebes, že s podivem zdvihl oči.“*⁵⁷ Žena s hlasem anděla, anděl

⁵⁵ Ibid., s. 103.

⁵⁶ DURYCH, Jaroslav. Pohádka. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 69.

⁵⁷ DURYCH, Jaroslav. Pohádka. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 72.

hodný pohledu a obdivu. V této povídce můžeme dívčinu moc posílit o atribut *andělský*. Právě anděl je prostředníkem mezi lidmi a Bohem. Pokorně se o lid stará a dohlíží na něj.

5.2.2 Bytostná chudoba a podoby, jichž nabývá

Jan Hojda spatřuje bytostnou chudobu dívek právě v jejich seberealizaci, v možnosti dávat se druhému a zároveň jej zcela přijímat, vpustit do svého nitra. Dívka je tou, která svůj mužský protějšek přivádí na *pravou cestu*. Durychův *princip trojjednosti* (viz Obrázek 1) – propojení Boha, ženy a erotiky/smýslnosti – společně s přesvědčením, že žena je odrazem ráje a je tedy v blízkém kontaktu s Bohem, nás přivádí k názoru, že sám Bůh v ženě přetrvává. Ta je zároveň darem, jenž je muži dán Bohem právě skrze tuto ženu. Její nuzná situace (Tři dukáty, Tři troničky) ji nutí k přijímání. Muž ženu tak obdarovává a ona se mu dává jako dar, jenž se projevuje v podobě lásky. V hlubším smyslu se jedná i o lásku boží. „*Jejich bytí lze charakterizovat jako sebevlastnění v sebedarování (...)*“⁵⁸ Pro tento vzniklý pár platí, že oba si vzájemně patří a jejich pouto je absolutní.

O hrdinkách *Třech dukátů* se Josef Daněk vyjadřuje takto: „*Hrdinkami těchto baladických příběhů a současně lyrických písní, podmanivých osobitostí básnickova nevšedního umění, jsou vždy ženy, které ve své bídě touží po nejskromnějším štěstí, po*“⁵⁹ Tyto ženy jsou hodny úcty a obdivu. Ačkoliv jsou zničené těžkou prací a otřesnými podmínkami, v nichž se ocitají a pociťují bezmocnou úzkost a domnívají se, že už není cesty vpřed, přece jen v sobě najdou vnitřní sílu a odhodlají se k poslednímu těžkému kroku (Tři dukáty – aby dívka zachránila sebe a rodiče před smrtí z bídy, rozhodne se k prostituci). Durychovy dívky dokáží překonat samy sebe.

V povídce *Sen* ze sbírky *Obrazy* dochází rovněž o obdarování muže. Předpokládáme, že se muži zjevil krásný anděl, Panna Maria či jiná Bohu blízká osoba. To zapříčiní mužovo procitnutí z dosavadní životní slepoty. Rázem nachází jistotu. Transcendentní bytost ho chce dovést domů a pomoci mu, ale muž už netouží po svém domovu. „*Kam jsi šel?*“ *ptala se mě. „Chci domů, prosím tě, doved’ mě domů!“ volal*

⁵⁸ HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 197.

⁵⁹ DANĚK, Josef. *Tři dukáty* [text na obalu knihy].

jsem, skoro s pláčem. „Pojď, dovedu tě!“ pravila, dívajíc se po mé ruce a obracejíc se k Malé Straně. „Ale já chci do tvého domova! Jinam nechci! Vykřikl jsem úzkostně. „To víš, že ke mně! Kam jinam bys mohl jít?“⁶⁰ Muž procitne, klečí před zjevením a pokorně jej na kolenou prosí, aby ho vzal pod svá křídla. Hrdina již pochopil, že jeho život bez víry nebyl domovem v tom pravém slova smyslu. Mužovo procitnutí a následné spojení s Bohem bylo opět uskutečněno díky splnění důležité podmínky – chudoby, ale za pomoci ženského hlasu by k tomu nedošlo. Muž byl vyveden ze zdí svých komnat (původního domova) a byl zbaven všeho, co dřív měl. Ženský hlas jej přivedl k tomu nejcennějšímu, čeho člověk může dosáhnout – splynutím s Bohem a nabytí životních jistot. Ne ti silní, průbojní a úspěšní, kteří se pokládají za šťastné a blažené, ale právě naopak lidé *plačící*, uvědomující si své nedostatky a svou nedokonalost, tiší, milosrdní, chudobní, prosící a pokojní, ti se mohou těšit, že je Bůh nezkłame. Díky neidentifikovatelnosti ženského hlasu nabývá tato próza na tajemnosti a mystičnosti.

Obdobně je tomu v povídce *Sen Albrechta Dürera* ze stejné sbírky. Hlavní hrdina je chudým uhlířem. Při jeho každodenní náročné práci se v lese objevuje žena sedící na oslíku a v ruce drží dítě, chlapečka. „Ale nejvíc se podivil, když rozeznal osla, a na oslu jedoucí bytost. Byla to žena, celá přikrytá režným plátnem, jež bylo shrnuto až k očím, a na ruce něco držela.“⁶¹ (...) „Byla mladá, snad asi osmnáct let jí bylo, či snad byla ve věku mimo lidská léta...“⁶² Čtenář poznává skrytou paralelu mezi ženou v lese a Pannou Marií. Muž ženu nepoznává, ale dokáže si představit, že by s ní sdílel život. Poté, co se dozví, že směřuje za otcem svého dítěte do města, nabídne jí, že ji na její pouti doprovodí. Hned za úsvitu odvádí ženu k Otcí – Pannu Marii k Bohu. Když stanou před kostelem, žena muže vybídne, aby na ni počkal venku, a jde se pomodlit. Žena se mu však ztratí. Chtěl ji jít hledat, ale předtím se ještě v kostele pomodlil. Najednou spatřil něco na obraze ve zlatém rámu. Strnul. Spatřil tam sám sebe, a tak pochopil, že se setkal se skutečnými duchovními bytostmi, s Pannou Marií a Ježíškem.

Doposud pro hlavního hrdinu víra zřejmě nehrála důležitou roli, měl svou těžkou práci, ale díky poznání, které mu přinesla chudá žena Panna Maria, se Bohu opět přiblížil. Skrze ženu byl obdarován boží láskou.

⁶⁰

DURYCH, Jaroslav. Sen. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 20.

⁶¹

DURYCH, Jaroslav. Sen Albrechta Dürera. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 38.

⁶²

DURYCH, Jaroslav. Sen Albrechta Dürera. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 38.

Jan Hojda ve své studii píše, že protipólem bezdomoví dívek je fakt, že ony samy nastavují mužům náruč, a tak se stávají místem jejich spočinutím, ale i ony samy v něm bývají. Poskytují mužům ve svém srdci i nitru domov a samy ho obývají. Hojda tento způsob bytí nazývá jako *osobní pronikání*⁶³, kdy jedna osoba nemůže být bez té druhé a přebývá v ní, neexistují už samy, ale společně. Nikoli jako „já“ a „ty“, ale vzniká prostor určený pro výrazné spojení „my“. Kdy se tedy dívka dává muži, a zároveň jej přijímá jako dar. (Hojda 2011: 209)

„*Tento prostor dokonalé vzájemnosti se však neodvozuje pouze od postav samotných; jsou do něho vtaženy a vstupují do něho po způsobu participace na posvátném.*“⁶⁴ Tedy jinak řečeno, v Durychových prózách není možno dosáhnout naplněného vztahu mezi mužem a ženou bez zásahu vyšší moci.

Uprostřed hluboké existenční nouze nachází proletářská dívka ze sbírky *Tři dukáty* svůj kousek štěstí, lásky, klidu a naděje v lepší zítřky (Liduška z povídky *Tři dukáty*). „*Pohostila ho svou chudobou a on jí dal chvíli štěstí, jakého neočekávala.*“⁶⁵ Durych nachází ty nejčistší city u dobrosrdečné dívky a rovněž pouze mezi nejprostšími lidmi. „*Liduško, kdybych byl králem, postavil bych na poděkování za tebe chrám; kdybych byl zahradníkem, vypěstoval bych novou, převzácnou růži tobě ke cti; ale nemohu nic jiného, než šeptat tvé krásné jméno na tvém srdci.*“⁶⁶ Ale i Liduška pomohla Josefovi, který pochopil, že skutečné hodnoty netkví v drahém kožichu či luxusním automobilu. Prozářila jeho život a naplnila ho skutečnými hodnotami. Dochází zde tedy k oboustrannému obdarování. Dívka nastavuje muži svou náruč a přijímá jeho dar. Zároveň mu dává nový pravý domov, nové místo v životě.

V povídce *Dar* popisuje vypravěč ponížení ženy, která se musí dávat mužům za peníze, aby se užívala. „*Sedl si stranou proti němu. S druhé strany si přisedlo děvče neurčitých let, dvojnásob zestárlé tím blouděním a přílišnou mladistvostí šatů i masky, do které nutilo svůj obličej. (...) A bylo tam děvče, skoro dítě, snad propuštěné ze služby, naříkalo si potichu, přemáhajíc pláč (...) Oči té dívky byly vzdorné, těžké pokoření ji*

⁶³ HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 209.

⁶⁴ Ibid., s. 210.

⁶⁵ DURYCH, Jaroslav. *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 17.

⁶⁶ Ibid., s. 28.

bolelo v srdci i v obličeji;⁶⁷“ Bůh ale vpustí do dívčina života dar – hodného muže, který ji osvobodí od jejího utrpení. „*Ten tě nebude bít, jen hladit, ale je to blbec, od kterého utečeš ještě ráda ke mně!*“ Holka se podívala na mladého muže troskami svého obličeje, vyčerpanými šachtami svých očí, tichem své zkázy. „*Jest to pravda?*“ ptala se chraplavým hlasem, který se marně snažila zjemnit pokusem o něhu a soucit.⁶⁸ Žena díky své bytostné chudobě přijala dar muže, jenž ji obdaroval ve chvíli, kdy mu byla nabídnuta k fyzickému uspokojení. On jí však věnoval obětí, odpočinek a ochranu. „*Musím ji přikrýt, když už ji nemohu ošatit!*“ „*Však ji beztak jen každý odkrýval,*“ šklebil se přítel, ale v jeho slovech se ozvala tesknost, již dávno odložená. Ruka dívčina klesla k prsu, smrtelná únava splynula s odrazem krčemného světla. Ruce mladého muže zemdlely, proto jednou rukou objal holku a tiskl ji k sobě, aby nespadla. Cítil tesknost jejího prsu ve své dlani, z hlubin mu bušilo do dlaně její srdce jako hodiny chudých; holka dýchala, byla unavena; neměla dosud kdy odpočinout na svět před smrtí.⁶⁹“ I v tomto případě dochází k oboustrannému obdarování.

K podobnému obdarování došlo i u hlavních postav v povídce *Almužna*. Hlavním hrdinou je muž, který je chudý a cítí se nezakotvený ve společnosti. Do cesty mu však přichází žena, která jej obdarovává almužnou. Žena mu díky své bytostné chudobě otevřela své nitro a nechala se jím naplnit, nechala se obdarovat a sama muže obdarovala v podobě nového domova.

Rozhodne-li se dívka pro prostituci, aby uživila sebe a své rodiče, nejedná se o morální úpadek. Z hlediska Durychovy etiky však o čin pokorný. Žena skloní hlavu jako Ježíš Kristus, aby spasila své blízké. Pomůže nejen svým rodičům, ale přivede i muže, jemuž se oddala, na *správnou cestu*. Její prostituce neznamená neřest, v textu není naznačeno např. potrestání či špatná pověst, která ji stihne. Ale naopak, Durych se soustřeďuje na její pokorné odevzdání, následnou iniciaci muže skrze tuto ženu a nabytí smyslu života u obou postav. Z hlediska etického je zde pokora jakousi odvahou, silou bojovat.

⁶⁷ DURYCH, Jaroslav. Dar. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 84.

⁶⁸ Ibid., s. 85.

⁶⁹ Ibid., s. 87.

5.2.3 Chudoba v podobě osiřelosti, vydědění, ztráty původního prostředí

Vydědění, motiv doprovázející chudobu, je stigma, kterého žena nabývá prostřednictvím svého nuzného živobytí. Sociální vyloučení je jedním z důsledků chudoby, proto se jím zde zabýváme. Dívky jsou vyhoštěny ze společnosti kvůli svým bídným podmínkám, avšak jen v tomto případě je může nalézt štěstí v podobě muže, s nímž naplní své vlastní bytí. Vydědění je tedy posláním dívky a zároveň i jejím spasením.

Toto odstrčení ženy na okraj společnosti se děje za různých okolností různými způsoby a souvisí s následným bezdomovím či osiřelostí. Absence vazeb na pevně dané místo, jakožto rodinné zázemí poskytující klid, harmonii a dodávající stabilitu v těžkém životě, je ztvárněním motivu chudoby. Hlavní hrdinka v próze *Sedmikráska* je pro uživení nucena opustit místo, kde vyrůstala a musí se stěhovat za prací; ztrácí jistoty, bezpečí a začíná se starat sama o sebe. Má za sebe zodpovědnost. Už není dítětem, o něhož rodiče či blízcí pečují. Toto vytržení z dětských let pro ni není snadné. „*Utekla z klece nějaké hrozné a neznámé příšery; ani nevěděla, jakého byla druhu. Ale cítila, že není ještě v bezpečí; snad zapomněla za sebou zavřít dveře a kdosi ji tam požene oklikou znova. Teď teprve poznala, co jest chudoba.*“⁷⁰

Motiv chudoby se tedy projevuje v podobě osamocení, citového strádání po domovu a rodinném zázemí, ale i ztráty původního prostředí.

Chudoba v povídce *Dítě* ze souboru *Obrazy* nabývá podoby vnitřní morální prázdnoty – *mravní chudoby*. Kvůli majitelům továren, kteří nemají žádné morální a duchovní hodnoty, ztrácí dítě své rodné místo, rodinu i naději – „*Po hrozné chvíli, snad po noci plné strachu a křivé úzkosti, se dítě dovědělo, že rodiče jeho umřeli, mlyn že jest prodán a že odsud není nikoho návratu.*“⁷¹ – postupně i veškeré morální hodnoty a stává se dle Durycha *hliněnou nestvůrou*.⁷²

S dalším způsobem ztvárnění chudoby v podobě ztráty domova se seznamujeme v povídce *Sen*. Durych zde poukazuje především na vnitřní nenaplněnost (chudobu)

⁷⁰

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 16.

⁷¹

DURYCH, Jaroslav. *Dítě*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 30.

⁷²

DURYCH, Jaroslav. *Dítě*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 32.

materiálně majetného člověka bez víry, který jakmile přijde o své bohatství, stává se tzv. nahým v trní. Nemá žádný opěrný bod. „*Bylo mi smutno a nemohl jsem ani mysliti na to, jak teď začnu žít. Nebolelo mě, že jsem byl zmožen hladem a únavou, že jsem ztratil jméno i bohatství, ale bolelo mě to, že jsem o sobě ničeho nevěděl, čemu bych mohl*

⁷³*věřit.*“ Hlavní protagonista přestává lpět na svém majetku a společenském postavení, ztrácí i svůj původní domov. Tato ztráta je však v jeho životě pozitivním zásahem. Hrdina si začíná uvědomovat svou hodnotovou vyprázdněnou, duchovní bídu. Nemá se o co opřít, v co doufat či čemu věřit. To jej dovádí k přehodnocení svých dosavadních životních priorit. V závěru povídky mu je podána ruka v podobě spasení.

V povídce *Zasvěcení* je hlavní hrdinka Jitka se svou matkou nucena odejít z rodného domu kvůli finanční situaci; v povídce *Tři troničky* je žena odstrčena na okraj společnosti a je pohrdána jí i jejími dětmi.

Dalším rysem, který se může u dívek objevovat, je *osiřelost*. Těchto sirotek se ujímají tety či strýčkové (Sedmikráska), případně zůstávají žít s jedním z rodičů (Píseň milostná). Ztráta tohoto důležitého rodinného pouta vede dívky k hledání svazku silnějšího, k nabytí lásky hlubšího významu, jistoty, již jim ani smrt nevezme, tedy lásky absolutní.

5.2.4 Prostý dívčin pokoj jakožto místo naplnění

Velký významový potenciál má v sobě ukryto i zpodobnění dívčina pokoje, které není jen místem, v němž se otevírá dívčino hledající nitro, ale i místem, kde dochází k absolutnímu splynutí s mužským protějškem. Pro muže se tak dívčin pokoj stává, dle Jana Hojdy, místem spočinutí a místem ochrany. Prosté a mnohdy zchátralé prostředí vstupuje svým významem do roviny mystické. Podle Hojdy totiž dívčin pokoj znázorňuje vnitřní chudobu protagonistky, její nenaplněnost, prázdné nitro čekající na obdarování, ale i následnou možnost obdarovat druhého.

„Pokoj ženy se v rámci literárního díla stává jejím „prodlouženým tělem“ a podobně jako oděv symbolicky vymezuje prostor její intimity. (...) Pokoj chudých dívek není jejich vlastnictvím nebo si jej nenárokují pouze pro sebe. (...) Již tato skutečnost odkazuje k existenciální vydědění chudé ženy, tedy k tomu, že není uzavřena do sebe

⁷³

DURYCH, Jaroslav. Sen. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 19.

74

a ve svém nitru nepatří sama sobě.“

Dívka sama přivádí muže do svého pokoje a seznamuje ho s ním. Ona je tou, která mu otevírá dveře nejen do svých nuzných prostor, ale i do svého srdce. Vtažením muže do svého lože se mu zcela odkrývá ve své nahotě a intimitě (Sedmikráska). Dívka oblečená v prostých šatech v povídce *Píseň milostná* těsně před milostným spočinutím s chlapcem zavírá dveře svého pokoje na petlici. „*Viš, proč zamykám dveře? Že nevíš? Ty jsi chtěl! Aby nás nikdo neviděl! Aby tě nikdo neviděl, jak se díváš na svůj nahý kvítek!*“ Dívka oblečená v košili o sobě mluví jako o nahé, což potvrzuje výše zmiňované propojení její intimity s pokojem, který obývá. Už ve chvíli, kdy muži bylo svoleno zůstat s ní v jejím pokoji, se mu ukázala jako nahá, nikoli však neoblečená (významově se ocitáme již ve zcela jiné rovině). Tento prostor pro muže není jen útočištěm, ale především symbolickým místem přinášející mu nový život a skutečný domov.

5.2.5 Atributy květin přisuzované dívkám, šat dokreslující dívčinu chudobu a symbolika barev

Důležitou roli v jednotlivých prózách zaujímá symbolika barev, pomocí níž autor dokresluje své jedinečné motivické zpodobnění (Sedmikráska). Bílá barva znamená čistotu, jasnost a nevinnost. Je spojována s dívkou, jejím půvabem, morálkou, tělesností či s šaty, případně s prostou krajinou a květinami (povídky ze sb. *Tři dukáty*).

V povídce *Tři dukáty* vypravěč přisuzuje dívčině tělu atributy jako: sladké, bílé; její šaty jsou rovněž zcela bílé. Obdobně je tomu tak i v povídce *Zasvěcení*. „*(...) bílé šaty na klavíru, pudřenku, lesklou přezku na Jitčině střevíčku, pak její nahá ramena, která zářila nějakou převzácnou, tajemnou bělostí, ne bělostí sněhu, ale bělostí mládí.*“⁷⁵

Chudobu, resp. chudou dívku, dále v prózách dokreslují i květiny. K vyjádření autor používá nejvíce jednoduchých půvabných květin či jejich okvětních lístků. V próze *Sedmikráska* má dívka úděl stejný jako květiny, které pro ni z lásky mladík utrl. „*V poslední trávě zářila ojedinelá malá chudobka. (...) Místo růží budeme mít*

⁷⁴ HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 199.

⁷⁵ DURYCH, J.: *Zasvěcení*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 38.

⁷⁶
sedmikrásky.“ Výběr květin není nahodilý. Sedmikrásky se v přeneseném významu nazývají chudobky. Vystupuje zde i další zajímavá paralela chudobek a prostoty ducha. Sedmikráska, byť květina prostá, je zároveň léčivou bylinou, jež člověku dokáže pomoci od některých jeho neduhů, stejně tak jako pokora a víra dokáže lidi uzdravovat a přivádět k Bohu. Krása není jen vnější. Ačkoliv je dívka materiálně chudá, uvnitř je nesmírně bohatá a šlechetná. „Čím budeš chudší, tím mi budeš krásnější a dražší.“⁷⁷

Krása a chudoba tedy nachází svou symboliku nejen v dívce, ale i v květinách, poupátkách či rozkvetlé zahradě. Durych hlavní hrdinku připodobňuje k sedmikráskám. Nejedná se jen o jejich vnější podobu: „...usmívaly se ze své čisté, nevinné a tklivé bělosti (...) smějí se svou rozpustilou nevinností (...)“⁷⁸, ale i jejich chudobné postavení: „Sedmikrásky moje, mám vás zahodit?“ šeptala jim. „Nikdo nás nechce!“⁷⁹ Opěvování dívčiny chudoby a její připodobnění ke květinám (chudobkám) jasněji vyplývá z ukázky následující: „Sedmikrásky, které kvetly a neškodil jim mráz, bída, smutek; kvetly celý rok, kvetly pod sněhem, po roce zase a jejich květy byly čím dále spanilejší, drahocennější.“⁸⁰

Dívčina svatební kytice z povídky *Tři dukáty* je uvázána z bílých růží, bezu a orchidejí. Dívka z povídky *Pohádka*, stejně jako v jiných prózách, je vykreslena jako bělostný květ s prostými okrasnými lístky, jež má sílu zahřát a potěšit každé srdce.

Sociální postavení jednotlivých postav prozrazuje i jejich oděv. Dívky jsou obvykle ošaceny prostě, v zástěrkách bílé barvy. „Teď lidé uvidí, že ztratila klobouk, že ji vyhnali jen v bílé zástěře, (...) že ji nechtějí nikde přijmout, že už není školačkou, ale chudým děvčetem, hledajícím a nenalézajícím službu.“⁸¹ (Sedmikráska) Dívka v povídce *Almužna* „měla světle modré šaty a bílou zástěrku, byla prostovlasá.“⁸²

⁷⁶ DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 30.

⁷⁷ Ibid., s. 30.

⁷⁸ Ibid., s. 132.

⁷⁹ Ibid., s. 132.

⁸⁰ Ibid., s. 134.

⁸¹ Ibid., s. 11.

⁸² DURYCH, Jaroslav. *Almužna*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 45.

V některých prózách je oděv chudých popisován jako ten nejhorší, absolutně odlišný od ošacení bohatých. Durych tak vyhrocuje kontrastnost mezi chudobou a bohatstvím. Při svém popisu nevyužívá *střední cesty*, ale opírá se o extrémy. Hovořit můžeme o tzv. *černobílém vidění*.

Takovýto popis spatřujeme např. v povídce *Almužna*: „*Její šaty měly být lepší než šaty děvčete, které nosí na zádech pytel uhlí, ale nouze se z nich smála chatrně zašitými trhlinami a nenapravitelnými skvrnami. Opatrně šla, aby neztratila rozvírající se podešve a aby jí neprasklo něco na šatech; doma asi nebylo ani kusu niti.*“⁸³

V próze *Sen Albrechta Dürera* má na sobě žena, ztvárňující Pannu Marii, šaty, které jsou vyličený rovněž jako nuzný plátěný šat symbolizující prostou ženu. Avšak právě Panna Maria je vzorem dokonalé pokory a chudoby.

Durychovy dívky nadržují v bělostných rukou vějíř, ani kapesníček vyšíváný a zdobený zlatými nitkami, ale utěrku a na sobě zástěru obvykle bílé barvy (Sedmikráska).

5.3 VÝZNAM ALMUŽNY

Důležité postavení v prózách zaujímá i motiv almužny. Mravní, etické jednání je to, které odpovídá stanoveným obecně platným normám. Almúžna je jednou z ctností, která člověka utvrzuje ve správném jednání. Úzce souvisí s motivem chudoby. Je následkem toho, co by mělo přijít ze strany každého z nás ve chvíli jakéhokoli typu strádání.

Pojem *almužna* pochází z řeckého slova *eleemosyne*, jež znamená soucit, slitování či milosrdenství. V povídkách se stává symbolem, v němž se zrcadlí Durychův Bůh. Bedřich Václavek se k tomuto dále vyjadřuje slovy: „*Almužna stává se Durychovi jedním z několika principů či symbolů, jimiž se mu projevuje duchový princip Absolutna. Jí se stává člověk přímo účastným smyslu života, neboť tím jest: že člověk všudek dobrá životní a nejvyšší chvíle, v nichž poznává podstatu Absolutna, jeho pravdu a krásu, přijímá jen jako almužny. Tudy vede cesta k pochopení Durychovy filosofie chudoby.*“⁸⁴

Almužnou nejsou jen mince vtisknuté do dlaně žebrákovi, může jí být i podání

⁸³ DURYCH, Jaroslav. *Almužna*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 7.

⁸⁴ DANĚK, Josef. *Tři dukáty* [text na knižním obalu knihy].

krajíce chleba hladovému, nabídnutí sklenice vody žíznivému, nahému darovat oděv (je-li to možné), jak dokazuje povídka *Almužna* – „*Musím ji přikrýt, když už ji nemohu ošatit!*“⁸⁵, ale i sdílení života s těmi, kteří nás potřebují a darování lásky těm, kteří ji nemají. Nejde však o lásku vynucenou, avšak ryzí, vzniklou v čistých srdcích hlavních hrdinek. Jan Hojda nám přibližuje pojetí chudoby v této povídce a říká, že se jedná o „*vnitřní a tajemnou chudobu, jež se projevuje nelpěním na majetku a připraveností obdarovat druhé.*“⁸⁶ Hlavní postavy prózy se obdarovali navzájem, nejprve přišlo obdarování ze strany ženy, která ztělesňuje propojení mezi člověkem a Bohem. Dívka dala almužnu hlavnímu hrdinovi, když seděl mezi žebráky, stejně tak jako podává Bůh ruku lidem, kteří ji potřebují. „*Zachvěly se mu ruce. Byl to okamžik neočekávaný, slavný a posvátný. První okamžik v životě, kdy přijímal almužnu mezi chudými. Kdo ví, co tato almužna znamená! Věc, ve kterou nedoufal, (...).*“⁸⁷ Díky almužně, daru pocházejícího od Boha, dostal život mladého muže smysl. „*Dosud nebyl nikým; přišel mezi žebráky a byl obdarován; a nebyl za ty dary nic dlužen.*“⁸⁸ Almúžna, ono gesto, mu dalo více, než čekal – pochopil mnoho věcí a uvědomil si své místo mezi dělníky, místo v životě.

Poté přišla almužna i ze strany muže: „*(...) viděl, že snad sám něco dal, nějakou almužnu, která sice nebyla ničím, ale jí snad byla drahá, jako byla jemu drahá almužna její.*“⁸⁹

Sám Jaroslav Durych tvrdí, že člověk je živý pouze z almužny a že jakákoli radost, milost, krása i láska jsou almužny, které si lidé dávají mezi sebou, aniž by jeden čekal něco od toho druhého na oplátku, stejně tak jako Bůh dal člověku život a nic od něho za to nežádal. Spatřujeme tu tedy paralelu mezi duchovním světem a světem chudých.

V povídce *Almužna* si protagonisté dali vzájemnou lásku, štěstí, harmonii, naději

⁸⁵ DURYCH, Jaroslav. *Almužna*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 86.

⁸⁶ HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. s. 118.

⁸⁷ DURYCH, Jaroslav. *Almužna*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 53–54.

⁸⁸ Ibid., s. 56.

⁸⁹ Ibid., s. 56.

a nový prostý život ve dvou, nikoli v osamění. „*A vešli do chodby, na schody, dívka napřed, mladý muž za ní, snad aby nespadla, (...) Ale on ji vzal, jako by už nemohla sama jít, do náručí, a nesl ji, líbaje ji. A úzké chodby, stěny a strop schodiště je chránily svou těsností, vedly je ke dveřím a mladý muž tiskl si k srdci neočekávaný dar; nemohla se vzpamatovat z úžasu nad jeho velikostí a krásou.*“⁹⁰

Poslední povídka, v níž se opakuje motiv almužny, je *Pohádka*. Chudá dívka dostane od muže, který má hluboko do kapsy, almužnu za umytí oken. „*A v šeré ploše okna, průseku do kalné nicoty, se pohybovaly obrysy jiné bídy; bídy, která přišla žebrot k němu o kus kupního papíru, Ale ona nežebrá, ona pracuje. (...) Nezpívá, poněvadž ve světnici leží nemocný, sedí bída, je šero a dusno. A snad i v jejím srdci. Ale proč ji ježatý ženich nedá peněz? Neopatrí od holek a třebaš krádeží?*“⁹¹ „*Bylo třeba zaplatit a nemluvit, co a jak. Platil podle zdání a možnosti a dívka sklopila oči, stydíc se za chudobu mužů. Nemohla poděkovat, jen se jí pohnuly rty, kývla hlavou a odběhla.*“⁹² Dívka však nežebrala, almužna v podobě drobných mincí není vždy tím nejdůležitějším. Zde almužna symbolizuje hybný moment, který otevřel srdce muže, přinesl soucit, laskavost a slitování s chudou dívkou.

5.4 ODVRÁCENÁ TVÁŘ CHUDOBY

S motivem chudoby je úzce spjat i jeho opak – bohatství, jež člověka ničí a odděluje od původního světa. Člověk se tak, dle Durycha, stává sobeckou mrtvou hmotou (Obrazy). Proto věnujeme i tomuto úzce souvisejícímu motivu následující řádky.

Materiálnost klame, zatemňuje lidem jejich čistou mysl a zrak, odcizuje je od nejvyššího cíle, který nespočívá zde na zemi. Bohatství, přebytečné materiální statky a moc pohlcuje člověka, a zakrývá tak pravou podstatu jeho bytí.

V Durychových textech dochází k adoraci takového člověka, jenž nevymění za majetek a moc svou víru či pokorné žití v chudých podmínkách (Sedmikráska). Tento člověk chápe, že pokora a chudoba jsou předpoklady k dosažení životního cíle. Naopak

⁹⁰ DURYCH, Jaroslav. *Pohádka*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 92.

⁹¹ Ibid., s. 81.

⁹² Ibid., s. 82.

odsuzuje a zamítá cokoli, co souvisí s majetnými. Přisuzovány jsou jim nejhorší a nejpodlejší vlastnosti. V některých interpretovaných textech je zjevná opovržlivost vůči takovýmto lidem. Touha po majetku a jeho rozšiřování vede protagonisty k morálnímu úpadku, vnitřní nenaplněnosti a oddaluje je od Boha. Nejen prostý člověk, ale i nezkažené prostředí, je svou přirozeností a čistotou mnohem milejší a přívětivější (Dítě). Krása šperků, zlata či peněz je pouze povrchní.

V tvorbě pozitivně laděné – plné krásy, pokory či prostoty – se čtenář cítí harmonicky (Sedmikráska), v povídkách, v nichž Bůh a křesťanské ctnosti jsou vytlačeny, je vše ponuré, beznadějně a plné skepse. Čtenář pocítuje nesmírnou pochmurnost (Obrazy). Příroda (viz. šumavské lesní toky a říčky, louky – povídka Dítě) je postupně zahalována nicotou, v níž se vše pod vládou majetných rozkládá, umírá a z lidí se stávají chodící *hliněné nestvůry*⁹³ (Dítě, sb. Obrazy). Pod rukama bohatých se nenávratně mění i svět chudých, v němž se člověk stává pouhým nástrojem.

Důležitou úlohu v povídce *Dítě* má *motiv slunce*, který zde nemá kladnou roli, ukazující naději nebo místo klidu, jako je tomu např. v povídce *Císař* ze souboru *Obrazy*, ale naopak se vyhraňuje jako prvek ničící – spolupracovník továrníků. Projevuje se zde Durychova nekrofilní obraznost, jeho záliba v líčení umírání a smrti. (Putna 2003: 12)

*„(...) oči lidí byly jako temné díry v šedivých škraboškách. Zdálo se, že byli celí ze suché hlíny, která se mohla každou chvíli rozpadnouti. (...) Otvírali ústa, ale poněvadž jejich ústa byla také ucpána prachem, byli němí, (...). Svými tvářemi nemohli mnoho ukázati, poněvadž jejich hluboké vrásky byly vyplněny prachem, i ústa byla spálena, takže jejich tváře byly mrtvé.“*⁹⁴

Odklonem od Boha se postavy zasvěcují nicotě (ať už to tkví ve změně jejich priorit a chování, či ve výstavbě továren a průmyslových měst).

Pochmurně laděné prózy ze sbírky *Obrazy* přináší především obrazy lidstva a přírody odkloněné od Boha. Proto v těchto prózách převládá *motiv smrti*, ať už např. v podobě mrtvolné krajiny, nebo umírajících lidí.

„Na silnici bylo tolik prachu, že se dítě v něm bořilo až po kotníky. Tráva a listí stromů vadlo a černalo. Nebyl to jen prach silnice, ale i prach vápenný a kouř továrních

⁹³

DURYCH, Jaroslav. Dítě. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 32.

⁹⁴

Ibid., s. 29.

komínů. V celém údolí nebylo viděti zeleného lístku nebo zelené trávy; (...) Vzduch byl přetížen výpary dehtu a petroleje, (...) Spálená místa, která byla kdysi lukami a poli, byla pokryta hlubokými závějami dusného a zlého prachu. Ani koza nezamečela odnikud, ani vrabec se neozval; snad všechna zvířata byla udušena a dávno shnila v prachu. (...) Řeka zahynula, řečiště vyschlo, všechny vody byly otráveny a zaneseny, stromy uschly, zvířata pohynula, lidé zchradli, vzdych byl zkažen a nebe potaženo rezavým, skvrnitým závojem (...).“⁹⁵

V této povídce Durych poukazuje na to, oč chudý a přirozený člověk přichází rozmachem majetných, ale zároveň odkrývá pravou tvář bohatství, které postavy získají, *sejdou-li z cesty*. Čtenář může nabývat dojmu, že se jedná o vizionářství či varování.

V povídce *Pece* se lidé odvrátili od Boha. Hodnoty a svátost spatřují v pomíjivých věcech – ve společenském postavení, v továrnách, které obdivují a přisuzují jim boží atributy. „(...) až pod jeho pohledem miliardy dělníků pomocí povznešených a svatosvatých strojů přetnou řetěz, který drží zemi nad nejvelebnější tlamou vesmíru.“⁹⁶ Jejich vůdce či ředitel se pro ně stává jakýmsi *Bohem*. Zaslepeni svým nadšením však netuší, že jsou jím vedeni do pekel, nikoli do ráje nebeského. Bůh na svůj prostý lid (chudá dívka) dohlíží pořád, ale ředitel továrny má o své dělníky zájem jen povrchní, vposledku sleduje pouze své vlastní blaho.

„Slova díky byla odmítnuta s takovou rychlostí a samozřejmostí, že se vlastně při tom nepromluvílo jediného celého slova.“⁹⁷ S oddalováním od Boha se vytrácí pokora, vděčnost a další křesťanské ctnosti. Vše se pro takto zkažený a odvrácený lid stává normálním stavem. Boží desatero jako by přestalo existovat. Lidé pomýšlí na možnost lhaní a výhody, které jim toto nemorální chování přinese.

Svět bez Boha se v povídce *Pece* stává světem slepců, miliardářů a vysokých pecí. Člověk zatoužil po boží vševědoucečnosti a odmítl jakoukoli závislost na Hospodinu. Vrcholem lidské pýchy je *touha býti jako Bůh*. Lidé se spatřují jako mocní a nezávislí bozi. Když továrnu začnou vnímat jako „*lidský ráj, ryzí a babylonský*“⁹⁸,

⁹⁵

DURYCH, Jaroslav. Dítě. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 26–28.

⁹⁶

DURYCH, Jaroslav. Pece. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 79.

⁹⁷

Ibid., s. 83.

⁹⁸

DURYCH, Jaroslav. Pece. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 92.

neznámá síla je potrestá a vyřkne nad nimi ortel smrti. Touto tajemnou mocí chtěl pravděpodobně autor ztvárnit mstu nebes.

V povídce *Císař* má čtenář pocit určité vyhrocenosti autorova znechucení lidskou ubohostí, což se odráží především ve volbě slov. „*Všechny střechy města byly hustě obsazeny d'ábly, když se ulicemi ubíral pohřeb. (...) A byly hnusné časy. Podnikatelé bobtnali úspěchem, noviny nestačily zapáchat, armády kysaly a lidé smrděli.*“⁹⁹

Poslední sedmou povídkou ve sbírce *Obrazy* je povídka *Obraz*, v níž je patrný zásah ve chvíli, kdy člověk poruší boží přikázání, překročí mez, jež mu byla vyšší mocí zapovězena. Malíř nedokázal utajit krásu ráje, do něhož mu Bůh dovolil nahlédnout. Namaloval tři obrazy, kde ztvárnil ráj tak, jak jej viděl. Nebyl pokorný, nedodržel slibu, a tak znevážil boží jednání. Záhy zemřel. Jednalo se o svatokrádež a o porušení tajemství, o zneuctění posvátného místa. I v této povídce hlavním hrdinou, který spáchal hřích, byl muž, nikoli žena, což je pro Durycha typické. „*Neboť mnohdy bývá údělem mužů, že jsou nediskrétní a zbabělí i v lásce pozemské i v lásce nadzemské a prozrazují, co se prozradit nemá.*“¹⁰⁰

99

DURYCH, Jaroslav. *Císař*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 118.

100

DURYCH, Jaroslav. *Obraz*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 152.

6 MOTIV POKORY

Pokora se vytrácí z našeho jednání a chování. Lidé na ni zapomínají, někdy už ani nevědí, jak by ji definovali, natož uvedli praktický příklad. Přitom je v křesťanském světě považována za jednu z nejdůležitějších lidských ctností. Pokora je střídmost v touhách a chtičí po čemkoliv, má za úkol člověka usměrňovat. Střídmost člověku postačí základní věci nezbytné k životu, dokáže sám poznat, co mu stačí a co už je nadbytečné, a o to se rozdělit s potřebnými. Pokora, jakožto pokorný názor na sebe a ochotné podrobení se Bohu ve smyslu bytosti mě přesahující; snaha přivést k Hospodinovi i další bloudící duše, i taková pokora se projevuje v prózách dívčího cyklu.

*„Pokora jako taková, na nejvyšším stupni své dokonalosti, nespočívá v tom, že člověk je nebo se cítí malý, ale v tom, že se malým činí! Největší pokora je činná. Dokonalá pokora, ke které se asi ani každý nedostaneme, spočívá v tom, že se člověk činí malým, ne z nějaké potřeby nebo z osobního užitku, nýbrž z lásky, proto, aby*¹⁰¹ *„vyvýšil“ druhé.“*

6.1 VARIABILNOST MOTIVU POKORA

Pro Durycha není pokora slabostí (Obrazy – Pece) či podřízeností, ale je silou, která vede svět dál. Za pokorný život je člověk odměněn životem v nebi po boku Stvořitele. V opačném případě je však potrestán božím zásahem. (Obrazy – Pece, Obraz).

Pokora není vždy předem nastavenou samozřejmostí, ale postava se k jejímu nabytí a následnému zvnitřnění mnohdy teprve dostává. Implicitně nebývá v díle vyslovena, ale je ztvárňována symbolickým jednáním. Konkrétně pokoru můžeme nahlédnout jako radostný pláč před křížem, procitnutí, transcendentální zážitek, světlo, pokleknutí (Sen Albrechta Dürera), jako pokornou prosbu či hrdé přijímání svého osudu (Tři dukáty, Tři troničky). Nelpět na majetku, být potěšen pohledem na pokoj o jedněch kamnech, stolku a židli. Brát smrt dítěte jako osud, ale i s bolestí uznat, že Bůh to tak chtěl a dítěti je dobře, je přeci s Bohem v jeho království nebeském (*Tři troničky, Píseň milostná*).

101

VACEK, Václav. Pokora v praxi. [online]. [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://cb.cz/cerny.most/kazani/20110220/Pokora_2.pdf.

Pokora odstraňuje ze světa pýchu, přivádí ke slušnosti a morálnímu jednání. Člověk ale musí nejprve začít u sebe (poselství obsažené ve sb. *Obrazy*).

V povídce *Almužna* prochází mladý muž ulicemi spolu s dělníky, kteří se vrací pozdě večer z práce. Všichni už zašli domů, jen muž stále kráčí ulicí. Cítí se velice osamocen. Všichni známí v jeho věku měli rodiny a jmění, on však neměl nic. Vyhýbal se lidem a postupem času se uchýlil do kouta, na okraj společnosti. Stal se nikým. „*Žil v odlehlém okrese města, v nejvšednějším, skoro pustém domě, poněvadž kdyby byl bydlil v císařském hradě nebo třeba uprostřed nejvzácnější zahrady, neměl by z toho zisku, ani potěšení.*“¹⁰² I když uléhal umořen prací a těžkými dny, byl stejně rád za to, co měl. Pokorně přijímal prosté podmínky i samotou.

V povídce *Sen* ze sbírky *Obrazy* se nám motiv pokory ukazuje poté, co muž procitne a klečí před křížem (samotné pokleknutí před křížem/Bohem symbolizuje pokoru), kde se mu zjevil Bůh. Pokorně Boha prosí na kolenou, aby ho *vzal pod svá křídla*. Hrdina již pochopil, že jeho život bez víry nebyl domovem v tom pravém slova smyslu, jelikož domov bez víry je víra bez lidí. Poctivě se postavil ke své minulosti, nezastírá své selhání a celou vnitřní bídu svého postavení. Uvědomuje si svou závislost na Bohu a stává se v duchu chudým, chudým ve svých představách a postojích, což neznamená omezený člověk. Přesněji však určuje postoj člověka.

Pokorou se myslí i úcta k Bohu, božímu přikázání. Uznat svou omezenost, limity a přijmout hranice, které jsou nám dány (*Obrazy*). Doznat se k tomu, že nám v životě chybí, a napravit to. V opačném případě pak hovoříme o určité lidské domýšlivosti, snaze brát sebe samého jako toho nejdůležitějšího, nejschopnějšího a snažit se dokazovat, že jsme více než Bůh, kterého nepotřebujeme. V tu chvíli se však začínáme rouhat. Člověk by se měl poučit ze svých vlastních chyb, z chyb prvního člověka (mýtus o vyhnání člověka z ráje). Člověk žil na počátku v ráji blaženosti, ale porušil boží příkaz a byl potrestán vyhnáním z tohoto posvátného místa. Stal se smrtelným a do našeho ráje vstoupilo zlo, utrpení a bolest. Vědění je božské, člověk do někoho vnikl neprávem a byl potrestán. Což je typické i pro povídku *Pece* či *Obraz*, kde nespatřujeme pokoru, a právě proto Bůh zakročí.

Skrytá pokora se nám ukazuje v mnoha případech. Zajímavé je přemýšlet nad hrou se slovy, jež má dle mého soudu rovněž svůj význam. Stačí se zamyslet nad

102

DURYCH, Jaroslav. *Almužna*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 49.

předposlední větou v následující ukázce z povídky *Pohádka* ze sb. *Tři dukáty*. „*At' jsou to stěny a střechy starých staveb, dvory a průjezdy úzkých ulic nebo okna kaváren, tovární a nádražní ohrady, návěštní tabule, svítilny, rozkopaná dlažba, všecko jest ozářeno dvojím světlem. Ba i lidé v nejnovějších šatech jsou bytostmi dvojími, dnešními i těmi, kteří tu šli před třemi stoletími; jejich krása je spojena, snoubí se. Toto jitro je velikou svatbou všech století, živých s mrtvými, nebes i země, světla zázračného se světlem denním. Má-li dívka růži na prsou, neví se, byla-li utržena dnes či před pěti sty*

¹⁰³ *lety.*“ Povšimněme si řazení slov ob jedno místo – živí : nebesa : světlo zázračné; mrtví : země : světlo denní. Pouze lidé, kteří věří v Boha (nebesa), jsou opravdu „živí“ a dostane se jim jednoho dne světla zázračného, avšak ti, kteří chodí po zemi bez víry, jsou „mrtví“ a v životě spatří *pouze* světlo denní. Víra je to, co dává člověku sílu k životu, naději ve spásu (nebe) a spojení s Ježíšem Kristem, čímž se opět dostáváme přímo k symbolu pokory. „*Taková byla Ježíšova pokora; učinil se pro nás malým. Ježíšova pokora vychází z Boha a má svůj nejvyšší vzor v Bohu, a ne v člověku. Bůh také není malý, necítí se malý, ale činí se pro nás malým a činí se tak z lásky, když se k nám snižuje. Poněvadž pýcha byla taková, že člověk chtěl být jako Bůh, proto musela být pokora taková, že se Bůh stal člověkem. (...) Ježíš ve své lásce volí solidaritu s lidmi, s utištěnými, vykořisťovanými, opovrženými, nejchudšími a dokonce i s hříšníky, které by si člověk nikdy sám nevybral.*“ ¹⁰⁴ Ježíš Kristus je ten, který pokorně před lidem ukázal svou tvář, aby je přivedl ke spáse. On se před lidmi ponížil, aby je přivedl na *správnou cestu*. Ježíš se tedy stává ztělesněním pokory.

Symbolika kříže, související s Ježíšem Kristem, se nám ukazuje v i povídce *Sen*, v níž protagonista hledá svůj dům. Na začátku putování mu kamenné mosty přijdou jako nejisté lávky, které se mohou zbortit. Postupně se však půda pod jeho nohama stává pevnější a jistější úměrně se zkracující se cestou k židovskému kříži. „*Aspoň k židovskému kříži dojdu, tam klesnu na stupeň a sejmu klobouk, staň se co*

¹⁰⁵ *staň.*“ Symbolika kříže a paralela s Bohem je tu silná. Kříž je v Novém zákonu pojímán jako nástroj, znak utrpení a smrti. Pro křesťany se však stal znakem naděje,

¹⁰³ DURYCH, Jaroslav. *Pohádka*. In *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957. s. 69.

¹⁰⁴ VACEK, Václav. *Pokora v praxi*. [online]. [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://cb.cz/cerny.most/kazani/20110220/Pokora_2.pdf

¹⁰⁵ DURYCH, Jaroslav. *Sen*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 19.

neboť i Ježíšovo úsilí při spáse lidí končí na prvý pohled nezdarem. Umírá na kříži, opuštěn lidmi i Bohem. I ti nejbližší, co v něj věřili a vkládali naděje, byli přesvědčeni, že je konec všeho. Ale právě v tu chvíli přichází vzkříšení. Proto kříž symbolizuje naději. Ne však různé naděje v to či ono, ale tu jedinou poslední naději, že člověk, který uvěřil a žije podle toho, může žít v míru s Bohem, s lidmi i se sebou samým a že se nemusí ničeho bát. Právě toto připomíná kříž v povídce. Poslední svou naději protagonista spatřuje v Bohu. Pokorně před křížem poklekne a najednou zažívá něco, co bychom mohli nazvat transcendentálním zážitkem. „*Tu jsem se již chtěl posadit na stupeň, když někdo chytil obě moje ruce a přede mnou jako z nejhlubší tmy mdloby se stkvěly s jasem stále vzrůstajícím dvě tak krásné oči, že jsem myslel, že jsem již mrtev. „Což mně nepoznáváš?“ ptal se překrásný hlas. Tu se před mýma očima rozsvítil den (...).*“¹⁰⁶

Variabilnost motivu pokora jsme si přiblížili v různých povídkách. Především však ve sbírce *Obrazy* jsou ztvárněny situace, které by nás měly utvrdit v potřebě nutnosti pokleknout a kát se.

6.1.1 Pokora ve smyslu přijetí dané situace

Ani pokora není v Durychově podání ochuzena o variabilní zpracování. Je ctností nabývajícím širokého významového spektra. Jednou ze základních podob pokory, kterou hodnotíme jako velice podstatnou a objevující se téměř ve všech prózách dívčího cyklu, ale i v jediné kladně laděné povídce *Sen Albrechta Dürera* ze sbírky *Obrazy*, je pokora, kterou chápeme ve smyslu přijetí dané situace, možnosti. V podmínkách prostých být spokojen s tím, co mám; v nelehkých situacích nacházet uspokojení, klid a harmonii.

V próze *Sedmikráska* Durych poukazuje na fakt, jak důležité je pro chudého člověka vykonávání práce. Tento jedinec si práci nevybírám, ale pokorně přijímá to, co se zrovna naskýtá. Není-li však zaměstnán, cítí stud. „*Ted' lidé uvidí, že ztratila klobouk, že ji vyhnali jen v bílé zástěře, (...) že ji nechtějí nikde přijmout, že už není školačkou, ale chudým děvčetem, hledajícím a nenalézajícím službu.*“¹⁰⁷

¹⁰⁶

DURYCH, Jaroslav. Sen. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 20.

¹⁰⁷

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 11.

Chudoba dívku tedy nesvádí ke vzteku či k závisti. Ani k nepřátelství k Bohu, který jí nedal to, co jiným. Není zklamaná, nerezignuje na svůj osud. Díky chudobě se člověk může snadno naučit skromnosti a pokoře, a dokáže tak objevovat bohatství v jiných skutečnostech – např. v milovaném člověku, neboť nalezení ráje srdce je cesta směřující k posmrtnému království nebeskému. (Moldanová 2003: 80)

Pokoru v *Sedmikrásce* spatřujeme i v pokorném přijímání přeměny krásné dívky ve starou ženu. „*Všecky jsou smrtelné, slabé a chudé. Představy předbíhaly celý život až k chmurám stáří. Všecky zestárnou v neznámé pokoře a v neznámé tichosti, (...)“*¹⁰⁸ Motiv silně vyzařuje z následující ukázky, kterou netřeba více komentovat. „*Viděla svůj život zářit z temnot noci; byla chudá, bylo v něm mnoho bídy, čekání, slz, písní a úsměvů. Bylo v něm mnoho květů, takových jako lupínky sedmikrás, a tolik jich jí napadlo do cesty. Kráčela vždy po květech, ať její dni a noci byly jakékoliv. Její vlastní mládí sypalo jí květy, i její pláč jí sypal květy pod nohy, a práce, ať už byla jakákoliv, byla přece jen písní májovou, třebas v samotě. (...) Vzpomínala s úsměvem na svou bídu a byla vděčná (...).*“¹⁰⁹

Projevy pokory též spatřujeme v hledání kladů tam, kde se zdá, že žádné nejsou (Sedmikráska). „*Byla ráda, že si může zastesknout, a mluvila s upřímnou důvěřivostí, o bolestech v břiše a o různých nesnázích. Lidé se jí smáli nebo ji strašili, doktoři jí dávali kapky, které nepomáhají. (...) Mluvila hlasitě jako by se hádala se svou nemocí nebo s doktorem, užívala slov prostých i drsných, usmívajíc se s odevzdaností, vyjevovala bolesti, které se zdály příliš důvěrné a těžce snášely prozrazování.*“¹¹⁰ S pokorou dívka snáší i rodinnou situaci, v níž se nachází. Svě tetě si nedovolí odporovat, či dokonce odmítnout její příkaz. „*Ale ráno se vrátila tíseň a úzkost žádala úroky za celou prospanou noc. Teta hned začala o tom mluvit. Spíš ze strachu než ze zbožnosti utekla do kostela, a když se děti daly do zpěvu, pro slzy neviděla na oltář. Cestou domů jí drkotaly zuby. Ale bratranec mezitím odešel a teta již se také chystala. Poručila jí vaření a uklid a nechala ji doma samotnou.*“¹¹¹

¹⁰⁸

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 121.

¹⁰⁹

Ibid., s. 133.

¹¹⁰

Ibid., s. 22.

¹¹¹

Ibid., s. 25.

Láska paralelně související s krásnou dívkou, jak vyplývá z próz, je jedním z největších darů, pomocí něhož člověk dokáže pokorně a se ctí přijmout chudobu. Ať už se jedná o lásku ke svým bližním či lásku k Bohu. „*Sotva se vzpamatovala ze mdloby z náhlého zjevení bídy a nouze, dostala nečekaně lásku jako překrásný dar. Chvěla se první krásou štěstí. Nechtěla, aby jí tento dar vytrhl z její bídy, aby změnil její život. Teď teprve* ¹¹² *chtěla jíti radostně za svým chlebem, jen když bude chléb čestný.*“ (Sedmikráska)

6.2 ODVRÁCENÁ TVÁŘ POKORY

„*Na dně svých srdcí tedy neobjevujeme pokoru, nýbrž pýchu. Jsme od základů pyšní, nikoli Boží vinou, my jsme se k tomu dopracovali špatným užíváním svobody. Ale* ¹¹³ *právě odhalení, že jsme od základů pyšní, přináší pokoru a pravdu.*“

V povídce *Dítě* se malý chlapec stává sirotkem, hladoví a poté i onemocní. V tu chvíli ho nachází stařena, u níž předpokládáme, že dříve než zestárla, nebyla chudou pokornou ženou, protože by se z ní nestala *hliněná nestvůra*. Tento osud potká jen lidi chtivé majetku, bez víry a naděje v Boha, prahnoucí pouze po moci. „*(...) dítě dospívalo, ač chřadlo, a než se stalo také hliněnou nestvůrou, jakou byli všichni v té osadě, patřily mu všechny zříceniny obydlí, všechny dusné sklepy, jedovatý prach, továrny s rozskřípanými stroji, vyschlé řečiště i všechny kalné potoky a spálená pole.* ¹¹⁴ *Celý kraj byl jeho majetkem a ono se pak při své nestvůrnosti konečně cítilo šťastno.*“

V této povídce tedy nenalzáme motiv pokory, ale jeho kontrast – pýchu – ano. Dítě se stává šťastné, protože vlastní majetek. Je to ale čistá radost či pouhá zaslepenost? Durych se snaží vyjádřit své přesvědčení – peníze a materiální věci – nám nikdy nenahradí pravou lásku, radost či dobré mezilidské vztahy. V analyzované tvorbě jsme nenašli žádnou jinou povídku, kde by se autor pokusil přiblížit nicotnou radost a štěstí z vlastnictví bezcenného majetku. Spatřujeme zde opačný pohled na člověka, který se bez víry v Boha raduje z povrchních věcí bez smyslu.

Motiv pýchy je zjevný i v povídce *Pece*, která vyjadřuje náhlé prolomení jasu

¹¹²

DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969. s. 32.

¹¹³

VACEK, Václav. Pokora v praxi. [online]. [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://cb.cz/cerny.most/kazani/20110220/Pokora_2.pdf

¹¹⁴

DURYCH, Jaroslav. *Dítě*. In *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. s. 32.

a boží blízkosti překypující v povídce *Sen Albrechta Dürera*. Na scénu se dostává pýcha. V povídce je ukázáno, co se stane, jestliže se člověk odvrátí od Boha a všechny božské ctnosti spatřuje v něčem tak povrchním jako jsou továrny. Kontrastně je tu ztvárněno okolí chudých a bohatých. Země bohatých je prázdná, chladná, stejně tak jako jejich zlato. Tento domov nehřeje, ale je ledový a mrtvý.

Můžeme tak konstatovat, že určitá domýšlivost lidí v povídkách *Obrazy* kontrastně vystupuje vůči pokoře.

7 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo odkrytí významově etického potenciálu dvou motivů, chudoby a pokory, v několika vybraných prózách. V první části práce jsme se nejprve zaměřili na samotnou osobu Jaroslava Durycha, jeho místo v literatuře a zejména na jeho filosoficko-náboženské smýšlení, které ovlivnilo jeho tvorbu. Důležitým aspektem bylo pochopení spisovatelových představ o podobě státu a požadavků, které měly být v samostatném státu naplněny.

V druhé, stěžejní části práce jsme analyzovali jednotlivé prózy a detailně se snažili vyzdvihnout dva uvedené motivy, jejich význam a způsoby ztvárnění. Pochopení Durychovy životní filosofie, silně prodchnuté vírou, nebylo lehké. K nesnadnému uchopení problematiky přispělo i minimální množství podkladů, které by ji detailně rozebíraly. Náboženská dogmatika pro čtenáře bez vyznání ztěžovala pochopení různých významů, které se v motivech skrývaly, především v motivu pokory. Zapotřebí byl i výklad určité náboženské problematiky či četba nábožensky orientované literatury.

Na základě interpretace a nalezení variabilního zpodobnění daných motivů jsme dospěli k potvrzení našeho přesvědčení, že chudoba se ve zvolených prózách objevuje mnohem častěji než pokora. Přesto se mnohdy oba motivy vyskytují společně. Jejich existence je posílena o vzájemné doplňování. Pokora je pro Jaroslava Durycha podstatnou křesťanskou ctností, jejíž výskyt v dílech je však střídmější, což odpovídá i rozsahu jejího zpracování. Jako by to bylo i záměrné a odpovídalo době, v níž sice přibývá chudých lidí, ale pokora se vytrácí. Tímto jsme tedy potvrdili hypotézu stanovenou v úvodu práce.

Zvýrazněním kontrastů – motivu pýchy a materiálního bohatství – získává tato práce na své komplexnosti, což je důvod, proč byly dané kapitoly zahrnuty do práce.

Na základě úvah jsme dospěli k názoru, že Durychovo smýšlení a pojetí rozebíraných motivů má co říci i dnešní generaci, bude-li ochotna pochopit situaci, v níž autor žil a v níž docházelo k úpadku hodnot probíhající paralelně s devalvací víry. Jaroslav Durych uchopil svá díla nejen v přítomnosti svého bytí, ale v jistém smyslu i vizionářsky, pohledem směřujícím k budoucnosti lidství. Skrze významy obsažené v interpretovaných prózách si čtenář dokáže uvědomit, kam Durychova díla směřují. Spisovatel si neklade za cíl izolovat čtenáře od okolního světa, utvrdit ho v bezvýchodnosti. Naopak, snaží se mu ukázat *svou cestu*, způsob, jak vnitřně bojovat

se sebou samým, jak v tomto světě žít v souladu s božím přikázáním, křesťanskou morálkou.

Tato raná tvorba Jaroslava Durycha, ač téměř sto let stará, odkazuje tedy i k dnešku. Pro mnohé lidi současné generace jsou témata, jimiž se autor zabývá, více než aktuální. Doba, v níž žijeme, přivádí lidi napříč kontinenty do bezvýchodných životních situací. Pod tíhou globalizace, snahy o bezohledné zvyšování zisků nadnárodních korporací či nezodpovědného spekulativního chování bank se dnes do dluhové pasti propadají celé národy. Konzumní způsob života v lidech potlačuje základní křesťanské hodnoty. Katolická víra, *přešlapující* ve starých dogmatech, jen pomalu reaguje a provádí reformy. V této době se mnozí lidé dostávají do situace podobné v próze *Tři troničky*, popisující tíživou situaci matky s dětmi v exekuci.

V Durychově literární tvorbě přichází lidem na pomoc krásná zbožná dívka ztělesňující boží lásku. Přináší očištění svou chudobou a křesťanskými ctnostmi. V reálném světě se však lidé mohou sami obrátit k Bohu nebo alespoň k zásadám křesťanského desatera, které jim nabízí jistotu s respektem k morálce a duchovním hodnotám. Stanou-li se lidé opět morálně pevní, překonají snáze nejenom nástrahy dneška, ale změni k lepšímu i budoucnost.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

8.1 PRIMÁRNÍ LITERATURA

1. DURYCH, Jaroslav. *Sedmikráska*. 1. vyd. Brno: Blok, 1969.
2. DURYCH, Jaroslav. *Obrazy*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-054-4.
3. DURYCH, Jaroslav. *Tři dukáty*. 1. oprav. vyd. Praha: Lidová demokracie, 1957.
4. DURYCH, Jaroslav. *Bůh slyší dobře. Bud' vůle tvá. O osmeru*. 1.vyd. Třebíč: ARCA JIMFA, 1994. ISBN 80-85766-44-2.

8.2 SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

1. DURYCH, Václav. Chudoba jako podmínka. In *Katolická cesta Jaroslava Durycha*. [online]. [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: http://katolikrevue.ath.cx/osobnosti/durych/katolicka_cesta_1/9_chudoba_jako_podminka.htm.
2. FOUSEK, Michal. K úvodu do četby Jaroslava Durycha. In *Proglas*, roč. 4, č. 2, 1993, s. 61–62.
3. HOJDA, Jan. *Muž a žena v próze Jaroslava Durycha: hledání teologicko-antropologického smyslu*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2011. ISBN 978-80-7272-250-1.
4. HORA, Josef. Několik poznámek k dílu Jaroslava Durycha. In *Jaroslav Durych: život, ohlasy, soupis díla a literatury o něm*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2000. s. 220–226. ISBN 80-7108-162-0.
5. *Jaroslav Durych* [online]. Lantová, Ludmila. (1995) Slovník české literatury. Poslední změna 31. 5. 2006. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=303>.
6. Jaroslav Durych s manželkou Marií a s dětmi Jiřinou a Václavem. In *Václav Durych a sci-fi Černé tečky* [online]. Faltýnek, Vilém. Český rozhlas. Poslední změna 29. 11. 2009. [cit. 2013-26-3]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/vaclav-durych-a-sci-fi-cerne-tecky>.

7. JUSTL, Vladimír. Tam a tady. In *Bloudění časem a prostorem: Jaroslav Durych známý i neznámý*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. s. 17–21. ISBN 80-7041-661-0.
8. Karikatura Jaroslava Durycha. In *Jaroslav Durych – lékař a spisovatel*. [online]. Brázda, Otakar. Zdravotnické noviny. Poslední změna 14. 2. 2013. [cit. 2013-26-3]. Dostupné z: <http://www.zdravky.cz/zpravodajstvi/lekarske-listy-plus/jaroslav-durych-lekar-a-spisovatel>.
9. Kolektiv autorů. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 1. A-G*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985. 900 s.
10. LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: NLN, 2008. 1072 s. ISBN 978-80-7106-963-8.
11. MAREŠ, Jan. O sebevědomí srdcí a o sebevědomí zbraní. In *Česko-bavorské výhledy*, roč. 4, č. 3, 1993, s. 4.
12. MED, Jaroslav. Prolegomena k četbě Jaroslava Durycha. In *Spisovatelé ve stínu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 75–79. ISBN 80-7178-939-9.
13. MENCLOVÁ, V., VANĚK, V. a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 2. přepr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2005. 822 s. ISBN 80-7277-179-5.
14. MLISOVÁ, Nella. Sedmkrát nalezená, sedmkrát ztracená. In *Bloudění časem a prostorem: Jaroslav Durych známý i neznámý*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997. s. 95–100. ISBN 80-7041-661-0.
15. MOLDANOVÁ, Dobrava. *Česká literatura období avantgardy: 1918–1945*. 1. vyd. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2003. 128 s. ISBN 80-7044-453-3.
16. NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české: od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. 1804 s. ISBN 80-7108-105-1.
17. NOVOTNÝ, Vladimír. Desátá sedmikráska. In *Mladá fronta Dnes*, roč. 4, č. 44, 1993, s. 11.
18. PLESKAČ, Vít. *Vztah muže a ženy v prózách Jaroslava Durycha: Bloudění, Sedmikráska a Boží duha*. [diplomová práce]. 1. vyd. Brno, 2008. Dostupné na www: http://is.muni.cz/th/104437/pedf_m/Diplomova_praceVztah_muze_a_zeny.txt.
19. PUTNA, Martin C. *Jaroslav Durych: svazky úvah&studií*. 1. vyd. Praha: Torst, 2003. s. 5–35. ISBN 80-7215-212-2.

20. PUTNA, Martin C. Jaroslav Durych. In *Česká katolická literatura 1918–1945*. 1. vyd. Praha: Torst, 2010. s. 355–445. ISBN 978- 80-7215-391-6.
21. RUTTE, Miroslav. Perspektiva času. In *Jaroslav Durych: život, ohlasy, soupis díla a literatury o něm*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2000. s. 227–236. ISBN 80-7108-162-0.
22. STROHSOVÁ, Eva. Jaroslav Durych: pokus o portrét. In *Česká literatura*, roč. 39, č. 2, 1991, s. 132–144.
23. TRÁVNÍČEK, Mojmír. Jak vykvetla sedmikráska. In *Proglas*, roč. 4., č. 1, 1993, s. 66–67.

8.3 SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK 1 JAROSLAV DURYCH.....	10
OBRÁZEK 2 JAROSLAV DURYCH S MANŽELKOU MARIÍ A S DĚTMI JIŘINOU A VÁCLAVEM...	12
OBRÁZEK 3 KNIŽNÍ OBAL NOVELY SEDMIKRÁSKA.....	23
OBRÁZEK 4 KNIŽNÍ OBAL SOUBORU POVÍDEK TŘI DUKÁTY	25
OBRÁZEK 5 KNIŽNÍ OBAL SOUBORU POVÍDEK TŘI TRONÍČKY	25
OBRÁZEK 6 KNIŽNÍ OBAL SBÍRKY POVÍDEK OBRAZY.....	27
OBRÁZEK 7 KARIKATURA JAROSLAVA DURYCHA	28
OBRÁZEK 8 VÝCHOZÍ SCHÉMA.....	29